

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΟΜΕΑΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΝΙΑΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ»

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ: 2016-2017

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
του Βασιλείου Κορλού
Α.Μ.: 7340012016009

**«Η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ως υποχρέωση
της Ένωσης και των κρατών μελών»**

Επιβλέπουσες

κ. Παπαδοπούλου Ρεβέκκα – Εμμανουέλα
κ. Κουσκουνά Ι. Μεταξία
κ. Τσούκα Χρυσafώ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	σελ. 1
Μέρος Α'- Ιστορικά Δεδομένα	σελ. 4
Α. Εθνικές νόρμες προστασίας	
Β. Διεθνείς νόρμες προστασίας	σελ. 7
Β1. Οι Οδηγίες του ΟΟΣΑ	
Β2. Το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Σύμβαση 108	σελ. 8
Β3. Ο Ρόλος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων	σελ. 11
Γ. Οι πρώτες ενέργειες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων	σελ. 12
Δ. Τελικές Παρατηρήσεις	σελ. 13
Μέρος Β'- Το ισχύον καθεστώς	σελ. 15
Α. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις	
Β. Η Οδηγία 95/46/ΕΚ	σελ. 18
Γ. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ	σελ. 28
Δ. Ο Κανονισμός 45/2001/ΕΚ	σελ. 29
Ε. Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.	σελ. 31
ΣΤ'. Οι τροποποιήσεις της Συνθήκης της Λισαβώνας	σελ. 34
Μέρος Γ'- Το νέο νομικό πλαίσιο	σελ. 36
Α. Ιστορικά στοιχεία	
Β. Η πρόταση της Επιτροπής	σελ. 37
Γ1. Το δικαίωμα στη λήθη	σελ. 42
Γ2. Ο Υπεύθυνος Προστασίας	σελ. 45
Γ3. Διευρυμένο Πεδίο Εφαρμογής	σελ. 48
Γ4 Η Συγκατάθεση του Υποκειμένου	σελ. 52
Δ. Τελικές Παρατηρήσεις	σελ. 53
Συμπέρασμα-επίμετρο	σελ. 56
Βιβλιογραφικές Αναφορές	σελ. 59

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η προστασία των προσωπικών δεδομένων από την αθέμιτη επεξεργασία τους δεν είναι κάτι καινούριο ούτε στον ευρωπαϊκό, ούτε και στο διεθνή χώρο. Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1960, όταν οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές άρχισαν να πρωτοεμφανίζονται και έννοια της επεξεργασίας άλλαξε εντελώς, τα πρώτα συναφή νομοθετήματα, είτε διεθνή είτε εθνικά, άρχισαν να τίθενται σε ισχύ. Παραδοσιακές νομικές έννοιες, όπως η προσωπική ελευθερία, το άσυλο της κατοικίας και η ιδιωτική ζωή άλλαξαν τελείως περιεχόμενο υφιστάμενες τη θεσμική διάβρωση που επέφερε η ανάπτυξη της τεχνολογίας. Η νομική επιστήμη δεν είχε την πολυτέλεια να μην ακολουθήσει αυτήν την αλλαγή, αλλιώς κινδύνευε να μείνει στάσιμη και άνευ αντικειμένου. Ο μεγάλος φόβος εκείνης της εποχής ήταν ότι αργά ή γρήγορα η μηχανή θα αντικαθιστούσε τον άνθρωπο. Η επιρροή αυτού του φόβου στα νομοθετήματα της εποχής είναι εμφανής στις άκαμπτές ρήτρες και στις εξοντωτικές ποινές που αυτά προέβλεπαν¹.

Για τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες η αρχή εντοπίζεται στο ξεκίνημα της δεκαετίας του 1970, όταν η απόλυτη κυριαρχία των εταιρειών από τις Η.Π.Α. στην αγορά ηλεκτρονικών υπολογιστών δημιούργησε αναστάτωση τόσο στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή όσο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Η Επιτροπή το 1973 διατύπωσε την άποψη ότι ήταν απαραίτητη η σχεδίαση ενός συστήματος που θα εξασφάλιζε την κατάλληλη υποστήριξη για την ενίσχυση της βιομηχανικής εφαρμογής της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων ως μοχλός ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων. Οι αρχικές προτάσεις της Επιτροπής προς το Συμβούλιο έμειναν, ωστόσο, αναπάντητες. Η νωχελική αυτή στάση του Συμβουλίου έμελλε να αλλάξει τον Μάρτιο του 1974. Αφορμή ήταν η προφορική ερώτηση 193/73² που υπέβαλε ο Γάλλος Ευρωβουλευτής Pierre Bernard Couste (1920-1989). Η ερώτηση αυτή υποβλήθηκε στον

¹ Βλ. την ανάλυση του Αραβαντινού για τα νομοθετήματα αυτά στο: «Η προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα στην Ευρώπη από την αθέμιτη επεξεργασία τους με Ηλεκτρονικό Υπολογιστή», Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή 1997, σελ. 14 επ.

² www.europarl.aveuropa.eu/pdf/jadis/082012/001-en.pdf

αρμόδιο εκπρόσωπο του Συμβουλίου και είχε ως θέμα την προστασία της ιδιωτικότητας (privacy) των πολιτών των Κοινοτήτων δεδομένης της εγκαθίδρυσης πολλών τραπεζών δεδομένων στον ευρωπαϊκό χώρο. Στην πραγματικότητα η ερώτηση αυτή αποτελούσε μεταφορά του σκανδάλου “SAFARI”³ σε κοινοτικό επίπεδο. Η ερώτηση του Couste αποτελεί αξιοσημείωτο ιστορικό δεδομένο για δύο λόγους. Πρώτον, διότι αναδεικνύει με ξεκάθαρο τρόπο την διαφορετική οπτική που επικρατεί ανάμεσα στα θεσμικά όργανα των τότε Κοινοτήτων. Για την Επιτροπή και για το Κοινοβούλιο, μόνο οι Κοινότητες ήταν ικανές και αρμόδιες να επιλύσουν τα προβλήματα των πολιτών. Για το Συμβούλιο, όπως φαίνεται και από την απάντηση του αρμόδιου εκπροσώπου του, τα κράτη μέλη ήταν τα μόνα αρμόδια να αντιμετωπίσουν τέτοιου είδους ζητήματα. Δεύτερον, διότι η ερώτηση αυτή καταλήγει στο ότι τα ζητήματα επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων είναι ζητήματα άσκησης ελευθερίας. Το συμπέρασμα αυτό αντλεί την ιστορική του αξία κυρίως από τα μετέπειτα γεγονότα, που αποτελούν παραδοχή των αιτιάσεων του Couste.

Στην εξελικτική διαδικασία που ακολούθησε, το δίκαιο των προσωπικών δεδομένων κατέληξε να μετατραπεί από ένα μικρό ρυθμιστικό πλαίσιο σε ένα πλήρως προστατευόμενο θεμελιώδες δικαίωμα. Η μελέτη αυτή σκοπεί στο να παρακολουθήσει τη νομική εξελικτική πορεία του δικαιώματος αυτού από την συνειδητοποίηση της ανάγκης κατοχύρωσής του μέχρι και την πανηγυρική αναγνώρισή του ως δικαιώματος στο προοίμιο του Κανονισμού 679/2016. Συναφώς, θα εστιάσει και στη δυναμική του Ενωσιακού δικαίου εν όλω, ως παράγοντα που επιτρέπει στη νομική επιστήμη να διεκδικεί τη θέση που της αξίζει στο σύγχρονο κόσμο. Το πρώτο μέρος της παρούσας μελέτης εστιάζει στην ιστορική διαδρομή του δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων από τις εθνικές νόρμες σε επιμέρους κράτη μέλη στη Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης και εν τέλει στα νομοθετήματα τρίτης γενιάς, ιδίως στην Οδηγία 95/46/EK. Στο δεύτερο μέρος επιχειρείται η σκιαγράφηση

³ Πρόκειται για ένα απόρρητο σχέδιο της δεκαετίας του 1970 που θα επέτρεπε τη διασύνδεση όλων των κρατικών αρχείων στη Γαλλία σε ένα καθολικό. Το σχέδιο αυτό (SAFARI) κατέληξε πρωτοσέλιδο στη Le Monde τον Μάρτιο του 1974 υπό τον τίτλο «SAFARI ή κυνηγώντας τους Γάλλους» http://www.lemonde.fr/archives/article/1974/03/21/une-division-de-l-informatique-est-creee-a-la-chancellerie-safari-ou-la-chasse-aux-francais_3086610_1819218.html?xtmc=safari_ou_la&xtcr=979.

του ισχύοντος Ενωσιακού νομικού πλαισίου προστασίας των προσωπικών δεδομένων ως υποχρέωση της Ένωσης και των κρατών μελών. Στο τρίτο και τελευταίο μέρος παρουσιάζεται το νομικό πλαίσιο που θα ισχύσει με αφορμή τη μετάβαση στην ψηφιακή ενιαία αγορά με επίκεντρο το Γενικό Κανονισμό Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων και τις καινοτομίες που αυτός εισάγει στο υφιστάμενο καθεστώς.

ΜΕΡΟΣ Α'

Ιστορικά Δεδομένα

A. Εθνικές νόρμες προστασίας

Πριν την ερώτηση του Couste και πριν την αντιμετώπιση του ζητήματος σε περιφερειακό ή διεθνές επίπεδο, το ζήτημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων από αθέμιτη επεξεργασία αντιμετωπίστηκε με εθνικούς νόμους. Τα νομοθετήματα αυτά, αν και πρώιμα και όχι νομοτεχνικά άρτια έθεσαν τη βάση γι' αυτό που αργότερα ονομάστηκε «νομοθετήματα πρώτης γενιάς». Οι νομικοί αυτοί κανόνες έλαβαν μία από τις εξής δύο μορφές: α) είτε αποτέλεσαν ξεχωριστές νομοθετικές πράξεις, είτε (β) έλαβαν την τυπική ισχύ συνταγματικού κανόνα.

Το πρώτο ευρωπαϊκό κείμενο που αφορά στην προστασία των προσωπικών δεδομένων χρονολογείται στον Οκτώβριο του 1970 και ήταν το νομοθέτημα *Datenschutz* του ομόσπονδου κρατιδίου του Hesse. Αν και η εφαρμογή του περιοριζόταν μόνο στο δημόσιο τομέα, ο νόμος⁴ αυτός έθετε σαφείς προϋποθέσεις για την αποθήκευση, μεταφορά και κτήση αρχείων προσωπικών δεδομένων ούτως ώστε να προστατεύονται από την αθέμιτη επεξεργασία. Ήταν δε τόσο πετυχημένος ο τίτλος του (*Datenschutz*, δηλαδή προστασία δεδομένων⁵) που σε αυτόν εν πολλοίς οφείλεται η σημερινή εννοιολογική σημασία του όρου. Ο πρώτος εθνικός νόμος ψηφίστηκε το 1973 στη Σουηδία και έχει μεταφραστεί στα Αγγλικά από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Το ευρύ επίπεδο προστασίας που ανέκαθεν εξασφάλιζε το κράτος αυτό στο δικαίωμα της πληροφόρησης του κοινού (η αναγνώριση του δικαιώματος ελευθερίας του τύπου έλαβε χώρα το 1776) καθώς και η ανεξέλεγκτη λειτουργία των τραπεζών δεδομένων αποτέλεσαν τη γενεσιουργό αιτία του νόμου αυτού. Πράγματι,

⁴ Δεν πρόκειται για Νόμο ακριβώς αλλά για Act. Ο όρος "Act" θα αντιστοιχούσε καλύτερα στο δικό μας «Κώδικα».

⁵ Βέβαια στη Γερμανική γλώσσα ο όρος δεδομένα εκφράζει κυρίως τις πληροφορίες που έχουν κάποια σχέση με ηλεκτρονικό υπολογιστή, ενώ στις περισσότερες και κυρίως στα Αγγλικά, ο όρος «δεδομένα» αντιστοιχεί σε οποιαδήποτε διαπιστευμένη ως γεγονός πληροφορία.

τέθηκαν προστατευτικές ρήτρες για τα δεδομένα που διαχειρίζονταν τράπεζες δεδομένων με πρωταρχικό και επίσημο στόχο την αποτροπή αθέμιτων «εισβολών». Αν και είχε ευρύτερο πεδίο εφαρμογής από την Datenschutz, καθώς επεκτεινόταν και στον ιδιωτικό τομέα, περιόρισε εντούτοις την έννοια των δεδομένων καθώς τα διέκρινε σε προσωπικά και μη. Η πρώτη Ευρωπαϊκή χώρα που ήταν και παράλληλα μέλος των Κοινοτήτων όταν υιοθέτησε προστατευτική για τα προσωπικά δεδομένα νομοθεσία ήταν η Γερμανία με τον ομοσπονδιακό νόμο⁶ του 1977. Κινήθηκε στην πεπατημένη του Datenschutz και είναι το πρώτο κείμενο που περιλαμβάνει στο προστατευτικό του πεδίο προσωπικά δεδομένα οποιασδήποτε μορφής τα οποία μπορούν να ταυτοποιήσουν ένα συγκεκριμένο φυσικό πρόσωπο. Η προστασία εκτείνεται καθ' όλη τη διάρκεια της επεξεργασίας, δηλαδή από τη συλλογή των δεδομένων μέχρι και την διαγραφή τους. Παρότι κατακρίθηκε για την έλλειψη ακρίβειας⁷ σε πολλές ρυθμίσεις του και για την αποτυχία του να εξασφαλίσει αποζημίωση στα υποκείμενα των δεδομένων σε περίπτωση αθέμιτης επεξεργασίας, ο BDSG αποτέλεσε το πρώτο νομοθέτημα προστασίας προσωπικών δεδομένων που διατύπωσε ευκρινώς την αρχή ότι κάθε επεξεργασία είναι αθέμιτη εκτός εάν επιτρέπεται από το νόμο ή γίνεται κατόπιν λήψης της συγκατάθεσης του υποκειμένου των δεδομένων. Επιπλέον, αποτέλεσε και το πρώτο νομοθέτημα που επέβαλε την υποχρέωση διορισμού Υπεύθυνου Προστασίας για ορισμένες περιπτώσεις. Στη Γαλλία, το δίλημμα «πληροφορική ή ελευθερία»⁸ που κορυφώθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1960 αναζωπυρώθηκε με τα γεγονότα του σκανδάλου Safari. Ήταν ξανά ο Couste που εξέφρασε θεσμικά τους προβληματισμούς των πολιτών για την προστασία των δεδομένων τους. Τον Ιούνιο του 1974 ο ΟΟΣΑ διοργάνωσε σεμινάριο για ζητήματα πολιτικής σε σχέση με την ιδιωτικότητα και τα προσωπικά δεδομένα στο οποίο παρευρέθηκαν όλα τα μέλη της γαλλικής Επιτροπής «πληροφορική ή ελευθερία». Τα συμπεράσματα της Επιτροπής⁹ κοινοποιήθηκαν στο Γαλλικό

⁶ Ο οποίος εν συντομία καλείται “BDSG”. Για εκτενέστερη ανάλυση βλέπε <http://lawdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1510&context=iclr>

⁷ Για παράδειγμα δεν προέβλεπε ειδικές κατηγορίες δεδομένων

⁸ Το 1974 δε ιδρύθηκε Επιτροπή με αυτό το όνομα στο Υπουργείο Δικαιοσύνης

⁹ Η Επιτροπή έμεινε στην ιστορία ως η Επιτροπή Tricot, λαμβάνοντας το όνομά της από τον Bernard Tricot (1920-2000), μέλος της και επιφανή Γάλλο πολιτικό

Κοινοβούλιο με αίτημα για νομοθετική πρωτοβουλία. Ύστερα από διεξοδικές συζητήσεις ψηφίστηκε το 1978 ο νόμος για τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, τα αρχεία και τις ελευθερίες. Η συνεισφορά του Γαλλικού νομοθετήματος στην έως τότε διαμορφωθείσα κατάσταση ήταν η σαφής ενίσχυση των δικαιωμάτων του υποκειμένου. Για πρώτη φορά προβλεπόταν ότι η αποθήκευση και διατήρηση των δεδομένων έπρεπε να είναι συγκεκριμένης διάρκειας. Ο νόμος προέβλεπε επίσης, στο άρθρο 6, την ίδρυση της πρώτης ανεξάρτητης διοικητικής αρχής¹⁰ επιφορτισμένης με αρμοδιότητες ελέγχου και επιβολής κυρώσεων.

Εν τη εξελίξει των ανωτέρω νομοθετικών διεργασιών, ορισμένες άλλες ευρωπαϊκές χώρες επέλεξαν την θέσπιση προστατευτικών για τα προσωπικά δεδομένα κανόνων δικαίου αυξημένης τυπικής ισχύος. Το άρθρο 35 του Πορτογαλικού Συντάγματος του 1975 παρείχε σε όλους τους πολίτες το δικαίωμα πληροφόρησης για το περιεχόμενο των δεδομένων τους που βρίσκονται αποθηκευμένα σε τράπεζες δεδομένων, απαγόρευε την αυτοματοποιημένη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και έθετε σαφείς κανόνες για τη χρήση εθνικών αριθμών ταυτοποίησης. Παρόμοια ρύθμιση ευρίσκεται και στο άρθρο 18 του Ισπανικού Συντάγματος του 1977, αν και όχι τόσο ξεκάθαρη. Η Αυστρία, το 1978, ψήφισε τον Ομοσπονδιακό Νόμο για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων. Το νομικό καθεστώς της Αυστρίας παρέχει ισχύ συνταγματικού κανόνα σε όλα τα ατομικά δικαιώματα που προβλέπονται σε θεμελιώδεις νόμους, όπως ο ανωτέρω. Αξιοσημείωτο είναι, δε, και το γεγονός ότι περιορισμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Αυστρία, νοείται μόνο υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Οι εθνικές αυτές νόρμες προστασίας επεκτάθηκαν και προσέλαβαν διεθνή χαρακτήρα, κατά τη δεκαετία του 1980, όταν διάφοροι διεθνείς οργανισμοί άρχισαν να υιοθετούν και να εξελίσσουν ορισμένες από τις προϋφιστάμενες εθνικές ρυθμίσεις. Αυτό που δεν είχε επιτευχθεί, πάντως, ήταν η παραδοχή

¹⁰ Της Commission Nationale Informatique et Libertes

πως η νομοθετική ρύθμιση της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων αποτελούσε την μετεξέλιξη της έννοιας της ιδιωτικότητας, όπως είχε ήδη γίνει δεκτό στις Η.Π.Α..

B. Διεθνείς Νόρμες Προστασίας

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1970 πολλοί διεθνείς οργανισμοί είχαν αρχίσει να εργάζονται πάνω στο ζήτημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων των ιδιωτών. Η διεθνής συνεργασία που αναπτύχθηκε εντός αυτών έφερε κοντά διαφορετικές προσεγγίσεις και δημιούργησε απευθείας σύνδεση ανάμεσα στην έννοια των προσωπικών δεδομένων και αυτήν της ιδιωτικότητας. Καρπός της διεθνούς συνεργασίας ήταν αφενός η υιοθέτηση των Οδηγιών του ΟΟΣΑ και η επακόλουθη Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης και αφετέρου η ωρίμαση των συνθηκών για τη σταδιακή σύλληψη του δικαιώματος προστασίας έναντι της αθέμιτης επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων σε επίπεδο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

B1. Οι Οδηγίες του ΟΟΣΑ

Οι Οδηγίες¹¹ του ΟΟΣΑ για την Προστασία της Ιδιωτικότητας και τις Διασυνοριακές ροές Προσωπικών Δεδομένων¹² αποτέλεσαν το πρώτο γραπτό διεθνές κείμενο το οποίο περιείχε αρχές ορθής επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων. Η αρχική (1980) του υιοθέτηση έγινε από δεκαοκτώ Ευρωπαϊκές χώρες συν τις Η.Π.Α. και τον Καναδά. Σήμερα, τις Οδηγίες τις έχουν υιοθετήσει συνολικά τριάντα τέσσερις χώρες. Η συζητήσεις επί του θέματος στα πλαίσια του ΟΟΣΑ ξεκίνησαν το 1968 στη συνάντηση Κενά Τεχνολογίας (Gaps in Technology)¹³ και ολοκληρώθηκαν στις αρχές τις μεθεπόμενης δεκαετίας. Εμφανής ήταν η επιρροή στις Οδηγίες άσκησε τόσο η αμερικάνικη όσο και η

¹¹ Μετάφραση του αγγλικού όρου “guidelines”, του οποίου η ακριβής μετάφραση, «κατευθυντήριες γραμμές», δεν είναι δόκιμη

¹² Βλ. το πλήρες κείμενο εδώ:

<http://www.oecd.org/sti/ieconomy/oecdguidelinesonthe protectionofprivacyandtransborderflowsofpersonaldata.htm>

¹³ Τα επίσημα πρακτικά της συνάντησης εδώ:

http://static2.orf.at/vietnam2/files/futurezone/200916/generalreportgapstechnology_65222.pdf

ευρωπαϊκή πλευρά. Η μεν ευρωπαϊκή άποψη επικεντρώθηκε στην ανάγκη προστασίας των ατομικών ελευθεριών ενώ η αμερικάνικη προσπαθούσε να βρει μια χρυσή τομή ανάμεσα στο σεβασμό στην ιδιωτικότητα και στις ανάγκες πληροφόρησης της κοινωνίας¹⁴. Η διάσταση αυτή απόψεων είναι εμφανής και μέσα στο κείμενο, ήδη από την πρώτη παράγραφο που μιλάει για προστασία της ιδιωτικότητας και των ατομικών ελευθεριών. Η μεγάλη «νίκη» της αμερικάνικης πλευράς έγκειται στο ότι το κείμενο δεν αναφέρεται πουθενά στην προστασία των προσωπικών δεδομένων αυτών καθαυτών. Τουναντίον θεωρεί όλες τις τότε υφιστάμενες νόρμες ως προστατεύουσες την ιδιωτικότητα και όχι τα προσωπικά δεδομένα. Η μόνη συσχέτιση που γίνεται μεταξύ προσωπικών δεδομένων και ιδιωτικότητας είναι ότι η αθέμιτη επεξεργασία τους δημιουργεί κίνδυνο για την ιδιωτικότητα και τις ατομικές ελευθερίες. Συναφώς, τέθηκαν συγκεκριμένες αρχές στις οποίες πρέπει να υπακούει η επεξεργασία για είναι «ακίνδυνη». Ένα σημείο στο οποίο τα προσωπικά δεδομένα αποτέλεσαν το αποκλειστικό αντικείμενο ρύθμισης ήταν το κομμάτι των Οδηγιών που ρύθμιζε τη διασυννοριακή ροή τους και τις αρχές οι οποίες θα την καθιστούσαν ανεμπόδιστη. Παρά την τεράστια διεθνή επιρροή τους οι Οδηγίες του ΟΟΣΑ ήταν νομικά μη δεσμευτικές. Άνοιξαν όμως το δρόμο για το Συμβούλιο της Ευρώπης και τη Σύμβαση 108.

B2. Το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Σύμβαση 108

Όταν μιλάμε για προστασία ατομικών δικαιωμάτων στην Ευρώπη το πρώτο κείμενο που πρέπει να συμβουλευτούμε είναι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Ειδικότερα, το πρώτο που παρατηρεί κανείς είναι ότι η ΕΣΔΑ δεν αναφέρεται πουθενά σε ιδιωτικότητα. Υπάρχει μόνο η έμμεση αναφορά του άρθρου 12 και η ευρωπαϊκή έννοια της ιδιωτικότητας, όπως ρυθμίζεται στο άρθρο 8 (ιδιωτική ζωή). Ο λόγος μη ύπαρξης της έννοιας αυτής έγκειται στη γαλλική επιρροή κατά τη θεσμοθέτηση της ΕΣΔΑ. Δεν είναι,

¹⁴ Οι προτάσεις της αμερικάνικης πλευράς απηχούν εν πολλοίς τα συμπεράσματα της Privacy Protection Study Commission, η οποία έχει δημοσιευτεί και εδώ: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=umn.31951d008187752;view=1up;seq=9>

άλλωστε, μυστικό πως το αρχικό κείμενο-σχέδιο (draft)¹⁵ που ήταν στα αγγλικά περιλάμβανε την έννοια της ιδιωτικότητας, αλλά αντικαταστάθηκε λίγους μήνες πριν την τελική υποβολή του. Δεν είναι τυχαίο ότι όλα τα όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης δεν αναφέρθηκαν ποτέ¹⁶ στον όρο «ιδιωτικότητα» μέχρι και το 1967, του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων μη εξαιρουμένου. Η αλλαγή πλεύσης επήλθε υπό την πίεση των σημαντικών εξελίξεων στον τομέα της τεχνολογίας. Οι διεργασίες που ακολούθησαν οδήγησαν στην Πρόταση 509 το 1968, η οποία όμως απλά διαπίστωνε πως το πρόβλημα της τεχνολογικής ανάπτυξης ήταν υπό έλεγχο. Μέχρι τότε, το ζήτημα αντιμετωπιζόταν ως το «πρόβλημα των ηλεκτρονικών υπολογιστών» και όχι ως κίνδυνος για την ιδιωτικότητα ή τις ατομικές ελευθερίες. Η Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης δεν εφυσύχασε και ανέθεσε σε μια υπό-επιτροπή¹⁷ να μελετήσει τους συνταγματικούς, αστικούς και ποινικούς κινδύνους που θα μπορούσαν να δημιουργηθούν από τις τότε τεχνολογικές εξελίξεις. Ο μη εφησυχασμός κατέληξε στην υιοθέτηση δύο Ψηφισμάτων για την προστασία της ιδιωτικότητας των φυσικών προσώπων έναντι των ηλεκτρονικών τραπεζών του ιδιωτικού (Ψήφισμα 73 (23) του 1973) και του δημοσίου (Ψήφισμα 74 (29) του 1974) τομέα.

Τα αμέσως επόμενα χρόνια το Συμβούλιο της Ευρώπης παρακολούθησε στενά την εφαρμογή των δύο ψηφισμάτων από τις χώρες που απάρτιζαν τα μέλη του. Αφού όμως διαπίστωσε μεγάλη απόκλιση στις εθνικές νομοθεσίες αποφάσισε¹⁸ να εναρμονίσει τρόπον τινά τις ρυθμίσεις μέσω μιας νομικά δεσμευτικής Σύμβασης, η οποία θα μπορούσε πάντως να επικυρωθεί και από μη ευρωπαϊκές χώρες. Η Σύμβαση 108, όπως τελικώς ονομάστηκε, υπογράφηκε στις 28 Ιανουαρίου 1981 από επτά¹⁹ χώρες. Αντικείμενο της Σύμβασης ήταν η προστασία όλων των φυσικών προσώπων και των

¹⁵ Σύμβαση-σχέδιο που υιοθέτησε η Υπό-επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στις 7 Αυγούστου 1950. Βρίσκεται στα αρχεία του Συμβουλίου της Ευρώπης του 1967 στη σελ. 17.

¹⁶ Εξαίρεση που επιβεβαιώνει τον κανόνα αποτελούν ορισμένες συζητήσεις που αφορούσαν για παράδειγμα την «τήρηση της ιδιωτικότητας για ορισμένες συνεδριάσεις της Συνέλευσης..» (Συμβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης 1949, σελ. 1128 του αγγλικού κειμένου)

¹⁷ Η οποία λειτουργούσε υπό την επίβλεψη τόσο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Νομικής Συνεργασίας όσο και της αντίστοιχης Εγκληματικών Προβλημάτων

¹⁸ Όπως φαίνεται και από την 24^η παράγραφο της αιτιολογικής έκθεσης της Σύμβασης 108

¹⁹ Αυστρία, Δανία, Γαλλία, Γερμανία, Λουξεμβούργο, Ελβετία και Τουρκία

δικαιωμάτων και ελευθεριών τους, ειδικά το δικαίωμά τους στην ιδιωτικότητα λαμβάνοντας υπόψη την αυτοματοποιημένη επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων. Οι μεγάλες καινοτομίες της Σύμβασης έγκεινται στην καθιέρωση του όρου «προσωπικά δεδομένα» στα αγγλικά και σε ένα νομικά δεσμευτικό κείμενο, στην ευθεία σύνδεση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων με την εν γένει προστασία ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών και στην αντίστοιχη σύνδεση προσωπικών δεδομένων και ιδιωτικότητας πράγμα που φέρνει την προστασία των προσωπικών δεδομένων σε ίδιο επίπεδο με αυτήν της ιδιωτικής ζωής. Σε αντίθεση με τον διττό σκοπό των Οδηγιών του ΟΟΣΑ, η Σύμβαση 108 έρχεται να επικεντρωθεί στην προστασία των προσωπικών δεδομένων, όπως ορίζεται και στο άρθρο 1 αυτής. Αντικείμενο της Σύμβασης αποτελούν τόσο τα αυτοματοποιημένα αρχεία προσωπικών δεδομένων, όσο και η αυτοματοποιημένη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα. Η γενικές αρχές²⁰ που διακατέχουν το πνεύμα της Σύμβασης είναι πως τα προσωπικά δεδομένα που υπόκεινται σε αυτοματοποιημένη επεξεργασία πρέπει να επεξεργάζονται δίκαια και νομότυπα, να αποθηκεύονται για συγκεκριμένους και εκ νόμου προσδιορισμένους σκοπούς να μη χρησιμοποιούνται για ασύμβατους με τον αρχικό σκοπό της επεξεργασίας τους σκοπούς, να υπάρχει αναλογία μέσου και σκοπού, να είναι ακριβή και έγκαιρα και να διατηρούνται σε μορφή που είναι ικανή να ταυτοποιήσει τα υποκείμενά τους μόνο για όσο απαιτείται σύμφωνα με τον σκοπό της επεξεργασίας τους. Στο δε πέμπτο κεφάλαιο της Σύμβασης ρυθμίζονται τα της Συμβουλευτικής Επιτροπής η οποία αρχικά επιφορτίστηκε με ερμηνευτικές αρμοδιότητες και λειτούργησε απρόσκοπτα μέχρι το 2003²¹. Η Σύμβαση 108 τέθηκε σε ισχύ το 1985, ενώ μετά από πρόταση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων τροποποιήθηκε ώστε να καταστεί δυνατή η προσχώρηση των Κοινοτήτων σ' αυτή. Από το 2011 και μετά η Σύμβαση βρίσκεται σε καθεστώς τροποποίησης²², η οποία όμως δεν έχει λάβει ακόμα επαρκή στήριξη.

²⁰ Πρβ. άρθρα 2 επόμενα της Σύμβασης

²¹ Οπότε και συγχωνεύθηκε με το Project Group on Data Protection του 1978

²² Ιδίως μετά την εξέλιξη του δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων τα τελευταία τριάντα χρόνια, τόσο από τη Νομολογία του ΕΔΔΑ, όσο και από το πρωτογενές Ενωσιακό Δίκαιο

Η τεράστια σημασία της Σύμβασης 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπως παρατηρεί ο Σημίτης²³ έγκειται στη σηματοδότηση της έναρξης της δεύτερης φάσης εξέλιξης όσον αφορά στην προστασία των προσωπικών δεδομένων.

Πιο συγκεκριμένα, η Σύμβαση 108 ανήκει στην δεύτερη²⁴ γενιά νομοθετημάτων προστασίας των προσωπικών δεδομένων, τα οποία χαρακτηρίζονται από ευελιξία ανάλογα με το είδος των δεδομένων που είναι αντικείμενα της επεξεργασίας. Άλλα νομοθετήματα που ανήκουν στην ίδια γενιά είναι η Συμφωνία Schengen (1990), και οι Οδηγίες του Ο.Η.Ε. (1990) για την προστασία προσωπικών δεδομένων σε αυτοματοποιημένα αρχεία.

B3. Ο Ρόλος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Ο σχεδιασμός και η υιοθέτηση της Σύμβασης 108 ήταν εν πολλοίς επιβεβλημένοι λόγω και της αδυναμίας του ΕΔΔΑ να προστατεύσει επαρκώς τα δικαιώματα των πολιτών από τους κινδύνους των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Η μόνη δυνατότητα που είχε κάποιος να λάβει την προστασία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου ήταν να καταφέρει να αποδείξει ότι εμπίπτει στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ (Προστασία Ιδιωτικής Ζωής και Οικογενειακού Ασύλου). Πιο συγκεκριμένα, έπρεπε να αποδείξει παράβαση του συγκεκριμένου δικαιώματος και, ύστερα, η παράβαση αυτή να μη θεωρηθεί ως θεμιτός περιορισμός²⁵. Το ΕΔΔΑ ερμηνεύει διασταλτικά²⁶ το δικαίωμα για σεβασμό της ιδιωτικής ζωής. Ωστόσο, η άρνησή

²³ Simitis Spiros, 2006, Einleitung: Geschichte-Ziele-Prinzipien στο Bundesdatenschutzgesetz, σελ. 61-153

²⁴ Η κατηγοριοποίηση των νομοθετημάτων σε γενιές δεν είναι εύκολη και συχνά παρατηρούνται διαφοροποιήσεις. Στην τριμερή (Α', Β' και Γ' γενιά) διάκριση συμφωνούν συγγραφείς όπως η Ευγενία Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου στο «Προσωπικά Δεδομένα», Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2016, ενώ άλλοι συγγραφείς όπως ο Αραβαντινός (βλ. πιο πάνω) υιοθετεί διμερή διάκριση των γενεών. Ορθότερη φαίνεται να είναι η τριμερής διάκριση, όχι μόνον διότι είναι χρονολογικά συνεπέστερη, αλλά και διότι υπάρχει μεγαλύτερη εννοιολογική ταύτιση ανάλογα με το υπό ρύθμιση αντικείμενο. Κατά τούτο, στην πρώτη γενιά ανήκουν όλα τα εθνικά νομοθετήματα μέχρι και τις Οδηγίες του ΟΟΣΑ, στη δεύτερη όλα τα διεθνή κείμενα (Σύμβαση 108, Συνθήκη Schengen, Οδηγίες Ο.Η.Ε.) και στην τρίτη εντάσσονται όλα τα νομοθετήματα της Ε.Ε. που έχουν υιοθετηθεί σε υπερεθνικό επίπεδο και προστατεύουν τα προσωπικά δεδομένα εν είδη θεμελιώδους δικαιώματος (π.χ. Οδηγία 95/46/ΕΚ, Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων Ε.Ε. κ.ο.κ.).

²⁵ Πρόκειται για την συστηματική δικανική συλλογιστική του ΕΔΔΑ, η οποία παρουσιάζεται ιδανικά στην Klass and Others κατά Γερμανίας (1978)

²⁶ Βλ. Nimietz κατά Γερμανίας (1992)

του μέχρι ενός χρονικού σημείου να επικαλείται τη Σύμβαση 108 καθιστούσε αδύνατη οποιαδήποτε σύνδεση μεταξύ ιδιωτικότητας (Σύμβαση 108) και προστασίας ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (ΕΣΔΑ). Αυτό άλλαξε μετά την υπόθεση *Leander* (κατά Σουηδίας, 1987) στην οποία το ΕΔΔΑ δεν επικαλέστηκε μεν τη Σύμβαση 108, έδειξε όμως να θεωρεί την αποθήκευση πληροφοριών σχετιζόμενων με την ιδιωτική ζωή ενός φυσικού προσώπου ως παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Σε μεταγενέστερες υποθέσεις²⁷ που οδηγήθηκαν ενώπιόν του, το ΕΔΔΑ επικαλέστηκε ρητά και τη Σύμβαση 108 συνδέοντάς το προστατευτικό της περιεχόμενο με το αντίστοιχο του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Ωστόσο δεν υπήρξε ποτέ αποδοχή εκ μέρους του Δικαστηρίου ότι το δικαίωμα που προστατεύει το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ είναι το ίδιο με αυτό που προστατεύεται από τη Σύμβαση 108. Οι συστηματικές αναφορές του στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης δεν είναι σαφές πώς θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ευθεία σύνδεση ανάμεσα στο δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων και σε αυτό της ιδιωτικής ζωής, ειδικά από τη στιγμή που το Δικαστήριο δεν έχει ποτέ θεωρήσει την αυτοματοποιημένη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ως παράβαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Είναι επομένως λογικό αυτή η, όπως παρατηρεί²⁸ ο Lee A. Bygrave, «ασυνεπής» νομολογία του ΕΔΔΑ να έχει δημιουργήσει αμφισβητήσεις για την ικανότητά του να προστατεύσει τα προσωπικά δεδομένα, όπως προστατεύει τα υπόλοιπα δικαιώματα που περιλαμβάνονται στην ΕΣΔΑ.

Γ. Οι πρώτες ενέργειες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Είναι αλήθεια πως οι πρώτες ουσιαστικές κινήσεις προς την αφομοίωση της έννοιας «προστασία δεδομένων» έλαβαν χώρα εκτός του κοινοτικού πλαισίου. Δεδομένου του ότι οι ιδρυτικές συνθήκες δεν απένειμαν σχετική αρμοδιότητα στις Κοινότητες, σημαντικό ρόλο έπαιξε η διακυβερνητική συνεργασία. Οι μόνες εξελίξεις που σημειώθηκαν σε κοινοτικό πλαίσιο ήταν ορισμένες πρωτοβουλίες της Επιτροπής για έναρξη συζητήσεων περί εναρμόνισης επιμέρους εθνικών

²⁷ Βλ. ενδεικτικά *Amann* κατά Ελβετίας (2000)

²⁸ Bygrave, Lee A., 1998, *Data Protection Pursuant to the Right of Privacy in Human Rights Treaties*, *International Journal of Law and Information Technology*, 6

νομοθεσιών και η χρηματοδότηση επιστημονικών ερευνών πάνω στο ζήτημα της ασφάλειας των δεδομένων και την εμπιστευτικότητα. Για τις έρευνες αυτές υπήρξε και η σύμφωνη γνώμη²⁹ του Συμβουλίου. Αποτέλεσμα της διαδικασίας αυτής ήταν και η εμπλοκή του Κοινοβουλίου στις συζητήσεις³⁰. Φυσικά, το Κοινοβούλιο είχε εμπλακεί στην όλη διαδικασία πολύ νωρίτερα, με την ερώτηση του Couste, ήταν όμως η πρώτη φορά που εξέφραζε επίσημη θέση μέσω θεσμικών διεργασιών. Εξαιρετικά σημαντικό ήταν επίσης και το γεγονός ότι στο ψήφισμα του 1979, το Κοινοβούλιο επισήμανε πως ήδη αρκετά κράτη μέλη είχαν υιοθετήσει εθνικούς κανόνες για την προστασία της ιδιωτικότητας και ότι αυτό θα μπορούσε να δημιουργήσει προβλήματα στην επιδιωκόμενη ελεύθερη ροή των πληροφοριών εντός της Κοινότητας. Βρισκόμαστε ακόμα στο πριν την υπογραφή της Σύμβασης 108 διάστημα και το Κοινοβούλιο μιλάει ευθέως για σύνδεση προσωπικών δεδομένων και ιδιωτικότητας. Σε πολύ πιο στενά πλαίσια κινήθηκε το Συμβούλιο, μια στενότητα που δικαιολογείται και από τις πρωτοβουλίες που είχαν ήδη αναλάβει τα μέλη του σε διεθνές επίπεδο. Σε κάθε περίπτωση, η συμφωνία Schengen, λόγου χάριν, αποτελεί προϊόν διακυβερνητικής συνεργασίας στα πλαίσια του Συμβουλίου και η αξία της ανιχνεύεται στο ότι έκλεισε τον κύκλο των νομοθετημάτων της δεύτερης γενιάς θέτοντας τον πήχη προστασίας των προσωπικών δεδομένων σε επίπεδο εφάμιλλο με αυτό της Σύμβασης 108. Αποτέλεσε δε τη Βίβλο των νομοθετημάτων για την προστασία προσωπικών δεδομένων κατά την επεξεργασία τους από δημόσιες αρχές.

Δ. Τελικές παρατηρήσεις

Η μέχρι τότε (αρχές δεκαετίας 1990) πορεία του δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων μόνο ξεκάθαρη δεν είναι. Σε κοινοτικό και εν γένει ευρωπαϊκό επίπεδο υπάρχει πλέον η ξεκάθαρη σύνδεση ανάμεσα στο σεβασμό στην ιδιωτικότητα και στον κίνδυνο που δημιουργεί για αυτήν η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων. Ωστόσο, το ΕΔΔΑ αρνείται να κάνει αυτήν τη σύνδεση. Μέσω τις νομολογίας του, αναφέρεται σε σύνδεση της

²⁹ Βλ. Απόφαση 77/616/ΕΟΚ στις 27 Σεπτεμβρίου 1977

³⁰ Βλ. τα δύο Ψηφίσματα του 1979 (OJ C140/34) και του 1982 (OJ C87/39)

επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων με το δικαίωμα σεβασμού στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, μια σύνδεση που φαίνεται τουλάχιστον αλυσιτελής. Οι νόρμες όμως προστασίας, εθνικές και διεθνείς, που ασκούν μεγάλη επιρροή στον κοινοτικό νομοθέτη έχουν ήδη δημιουργήσει αυτήν τη σύνδεση. Στην περίοδο που ακολουθεί το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων βιώνει εντονότερη ζύμωση, σε κοινοτικό πλέον καθαρά επίπεδο.

ΜΕΡΟΣ Β'

Το ισχύον καθεστώς

A. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η συνεπής μελέτη και η συνεπακόλουθη ανάλυση του Ενωσιακού δικαίου απαιτεί τη τήρηση μιας συγκεκριμένης συλλογιστικής, η οποία αποτελείται από τρία στάδια. Σε πρώτο επίπεδο, ερευνάται η αρμοδιότητα της Ένωσης να νομοθετεί επί του υπό εξέταση ζητήματος. Στη συνέχεια, αναζητούνται οι τυχόν κανόνες δικαίου που έχουν την τυπική ισχύ πρωτογενούς δικαίου (ιδρυτικές συνθήκες, διεθνείς συμφωνίες κ.ο.κ.) και, τέλος, οι αντίστοιχες ρυθμίσεις που ισχύ δευτερογενούς Ενωσιακού δικαίου (Οδηγίες, Κανονισμοί κ.α.).

Εν προκειμένω, η αρμοδιότητα της Κοινότητας να νομοθετήσει επί του ζητήματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων δεν της είχε απονεμηθεί με τα ιδρυτικά κείμενα. Παρόλα αυτά, στις 13 Σεπτεμβρίου του 1990, η Επιτροπή αποστέλλει στο Συμβούλιο επίσημη πρόταση³¹ η οποία περιελάμβανε ένα πακέτο νομοθετικών μέτρων για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Μέσα στο κείμενο, η Επιτροπή προσπαθεί να θεμελιώσει την αρμοδιότητά της καταρχήν στο υψηλό επίπεδο που η ίδια εγγυάται για τα θεμελιώδη δικαιώματα και κατά δεύτερον στην ανάγκη συμπλήρωσης του κενού που άφηνε η Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία ρύθμιζε μόνο την αυτοματοποιημένη προστασία προσωπικών δεδομένων. Επικαλέστηκε επίσης τη μεγάλη διαφοροποίηση που παρατηρείτο στις επιμέρους εθνικές ρυθμίσεις των κρατών μελών και έκανε ιδιαίτερη μνεία στα Ψηφίσματα του Κοινοβουλίου που ζητούσαν από την Επιτροπή να αναλάβει νομοθετικές πρωτοβουλίες. Δεδομένων των ανωτέρω είναι δύσκολο να αμφισβητήσει κάποιος την αρμοδιότητα των Κοινοτήτων. Τα Ψηφίσματα του Κοινοβουλίου σε συνδυασμό με την αποδοχή της πρότασης από το Συμβούλιο θα μπορούσε να θεωρηθούν ότι αποτελούν χορήγηση αρμοδιότητας στις

³¹ Η πρόταση με την αιτιολογική της έκθεση βρίσκεται δημοσιευμένη εδώ:
<http://aei.pitt.edu/3768/1/3768.pdf>

Κοινοότητες από τα κράτη μέλη. Κι αν ακόμα ήθελε υποτεθεί, ότι το Κοινοβούλιο δεν εκφράζει την επίσημη άποψη των κρατών μελών, ως νομοθετική βάση μπορεί να θεωρηθεί η Σύμβαση 108. Σε παλαιότερη πρότασή της από το 1981 η Επιτροπή είχε καλέσει τα κράτη μέλη να υπογράψουν και να επικυρώσουν τη Σύμβαση 108 μέχρι το τέλος του 1982. Σε αντίθετη περίπτωση επιφυλάχθηκε να προτείνει στο Συμβούλιο την υιοθέτηση κατάλληλων νομοθετημάτων που θα προστατεύουν το «αρκετά» θεμελιώδες δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων. Με την πρόταση του 1990, η Επιτροπή επιχειρεί να αντιμετωπίσει τέσσερα κύρια ζητήματα. Αφενός τις προϋποθέσεις της νομότυπης επεξεργασίας και την διασαφήνιση των δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων και αφετέρου τον καθορισμό του όρου «ποιότητα» των δεδομένων και τη δημιουργία ενός ερμηνευτικού οργάνου που θα ειδικευόταν σε ζητήματα προσωπικών δεδομένων και θα βοηθούσε την Επιτροπή στο έργο της. Αντικείμενο της ρύθμισης ήταν τόσο η αυτοματοποιημένη επεξεργασία όσο και η μη αυτοματοποιημένη τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Υπήρχε επίσης ρητή σύνδεση με το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα. Η σύνδεση αυτή απασχόλησε περισσότερο και την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή κατά την επεξεργασία της πρότασης και τη διατύπωση της γνώμης της³², η οποία θεωρούσε ότι θα έπρεπε να υπάρχει αναφορά και σε άλλα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες εφόσον η πρόταση είχε ως στόχο και την προστασία της ιδιωτικότητας. Πολλές αλλαγές επέφερε στην αρχική πρόταση και το Κοινοβούλιο, του οποίου η γνώμη³³ ήταν σαφώς επηρεασμένη από την πλειοψηφία των Γάλλων ευρωβουλευτών.

Ένα τρόπον τινά απροσδόκητο γεγονός, αυτό της υπογραφής και της μετέπειτα θέσης σε ισχύ της Συνθήκης του Μάαστριχτ (1992 και 1993 αντίστοιχα), η οποία επέφερε βαθιές τομές στη νομοθετική διαδικασία με κυριότερη τις νέες αρμοδιότητες του Κοινοβουλίου στη διαδικασία συν-απόφασης, καθυστέρησε την όλη διαδικασία. Κατά τούτο, τον Οκτώβριο του 1992, η Επιτροπή επανήλθε με νέα πρόταση³⁴. Χρησιμοποιώντας

³² OJ C159/38 (1991)

³³ OJ C94/173 σελ. 175 του αγγλικού κειμένου (1992)

³⁴ Βλ. την πρόταση εδώ: <http://aei.pitt.edu/10375/1/10375.pdf>

εποικοδομητικά την προηγούμενη εμπειρία, η Επιτροπή υιοθέτησε εξ αρχής μερικές από τις παρατηρήσεις του Κοινοβουλίου και της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής και πλέον παρουσίασε πρόταση Οδηγίας που θα εξασφαλίζει την εκ μέρους των κρατών μελών εγγύηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών των ιδιωτών κατά την επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων και κυρίως του δικαιώματος στην ιδιωτικότητα. Εντωμεταξύ, η Επιτροπή Delors είχε εκδώσει Λευκή Βίβλο για την Ανάπτυξη, την Ανταγωνιστικότητα και την Εργασία η οποία ανέφερε ότι η ανάγκη προστασίας της ιδιωτικότητας ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για την οικοδόμηση ενός ρυθμιστικού πλαισίου ικανού να προωθήσει την ανάπτυξη πληροφοριακών συστημάτων. Παρόμοιες, αν και πιο εκτενείς, αναφορές στην προστασία της ιδιωτικότητας υπήρχαν και στην Αναφορά Bangemann³⁵, η οποία μεταξύ άλλων παρότρυνε το Συμβούλιο να υιοθετήσει την πρόταση της Επιτροπής. Η διακυβερνητικού επιπέδου αντιθέσεις εντός του Συμβουλίου αμβλύθηκαν όταν την προεδρεία ανέλαβε η Γερμανία, με αποτέλεσμα το Συμβούλιο να συμφωνήσει επί του τελικού κειμένου τον Φεβρουάριο του 1995. Η Οδηγία 95/46/ΕΚ³⁶ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών εγκρίθηκε στις 24 Οκτωβρίου 1995 και τέθηκε σε ισχύ τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους. Η Οδηγία αυτή θα ισχύει μέχρι και τις 25 Μαΐου 2018, αποτελεί το σημαντικότερο κείμενο προστασίας των προσωπικών δεδομένων και έχει συμβάλει σε πολύ μεγάλο βαθμό στην κατοχύρωση του δικαιώματος αυτού ως θεμελιώδους. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το παράγωγο Ενωσιακό δίκαιο προηγήθηκε ιστορικά του πρωτογενούς. Όταν το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων έτυχε αναγνώρισης και στο πρωτογενές Ενωσιακό δίκαιο τόσο στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., όσο και με τη Συνθήκη της Λισαβώνας, η Οδηγία 95/46/ΕΚ μετρούσε ήδη πολλά χρόνια

³⁵ Πρόκειται για την Αναφορά «Ευρώπη και Παγκόσμια Κοινωνία Πληροφοριών» του 1994, που έμεινε γνωστή με το όνομα του προέδρου της, Martin Bangemann (1934), ο οποίος ήταν και Επίτροπος Εσωτερικών και Υποδομών. Το κείμενο της Αναφοράς υπάρχει δημοσιευμένο και εδώ: <http://www.cyber-rights.org/documents/bangemann.htm>

³⁶ Το κείμενο της Οδηγίας όπως ισχύει υπάρχει δημοσιευμένο εδώ: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX%3A31995L0046>

εφαρμογής. Η επιρροή της ήταν τεράστια και στα εθνικά νομικά συστήματα των κρατών μελών, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις υιοθέτησαν ρυθμίσεις πολύ αυστηρότερες από αυτές που προβλέπονταν στην Οδηγία. Η δομή του παρόντος κεφαλαίου ακολουθεί τη χρονολογική σειρά δόμησης του υφισταμένου νομικού πλαισίου, διότι μόνον έτσι είναι δυνατή η καλύτερη κατανόηση της εξελικτικής πορείας του Ενωσιακού συστήματος προστασίας προσωπικών δεδομένων.

B. Η Οδηγία 95/46/EK

Αντικείμενο προστασίας της Οδηγίας δεν είναι τα προσωπικά δεδομένα εν γένει, αλλά τα φυσικά πρόσωπα κατά την επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων. Υπόχρεος να παράσχει την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών, ιδίως του δικαιώματος στην ιδιωτικότητα κατά την επεξεργασία των δεδομένων των φυσικών προσώπων είναι τα κράτη μέλη. Πέρα από το αμυντικό περιεχόμενο του δικαιώματος, η Οδηγία θέτει και ένα διεκδικητικό, την κατάργηση δηλαδή όλων των περιορισμών στην ελεύθερη ροή των προσωπικών δεδομένων μεταξύ των κρατών μελών.

Ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα³⁷, η Οδηγία θεωρεί κάθε πληροφορία που αναφέρεται σε φυσικό πρόσωπο του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή

³⁷ Διαφωτιστική σχετικά με την έννοια των προσωπικών δεδομένων είναι και απόφαση Lindqvist (C-101/01) στην οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι το όνομα ενός φυσικού προσώπου σε συνδυασμό με τον αριθμό του τηλεφώνου του και με πληροφορίες σχετικά με τις συνθήκες εργασίας του ή τα προσωπικά του ενδιαφέροντα είναι προσωπικά δεδομένα. Συναφώς και στην Tietosuoja-oikeus (C-73/07), το Δικαστήριο θεώρησε ως προσωπικά δεδομένα για τους σκοπούς της Οδηγίας τη μισθοδοσία φυσικών προσώπων, ακόμα και το σημείο αναφοράς το οποίο ξεπερνά η μισθοδοσία τους. Ενδιαφέρουσα είναι και η προσέγγιση της Ομάδας Εργασίας του άρθρου 29, η οποία στη Γνώμη 4/2007 προτείνει την υιοθέτηση τριών κριτηρίων (που δεν απαιτείται να συντρέχουν σωρευτικά) για να θεωρείται μια πληροφορία ότι ταυτοποιεί ένα συγκεκριμένο φυσικό πρόσωπο. Ειδικότερα, θεωρεί η Ομάδα Εργασίας ότι μια πληροφορία έχει τη δυνατότητα να ταυτοποιήσει ένα συγκεκριμένο φυσικό πρόσωπο εάν συντρέχει είτε το κριτήριο του περιεχομένου, σύμφωνα με το οποίο η πληροφορία αναφέρεται ευθέως στο φυσικό πρόσωπο, είτε το κριτήριο του σκοπού, όταν η πληροφορία αποσκοπεί στον επηρεασμό καθ' οιονδήποτε τρόπο του φυσικού προσώπου, είτε τέλος το κριτήριο του αποτελέσματος, όταν πιθανολογείται κατά εύλογο μέγεθος η επίπτωση της πληροφορίας στα δικαιώματα ή τα συμφέροντα του προσώπου. Ολόκληρο το κείμενο της Γνώμης υπάρχει δημοσιευμένο εδώ: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2007/wp136_en.pdf

μπορεί να εξακριβωθεί. Ιδιαίτερο προβληματισμό έχει προκαλέσει στη νομολογία και τη θεωρία το ζήτημα των βιομετρικών³⁸ δεδομένων. Η επεξεργασία των δεδομένων αυτών συνίσταται σε κάθε εργασία ή σειρά εργασιών, αυτοματοποιημένων ή μη, όπως η συλλογή, η καταχώρηση, αποθήκευση, η αναζήτηση, η διαβίβαση, ο συνδυασμός, η διαγραφή, ακόμα και η καταστροφή. Κάθε επεξεργασία προσωπικών δεδομένων είναι μη νόμιμη εκτός εάν υπακούει σε ορισμένες αρχές. Συναφώς, στο άρθρο 7 της Οδηγίας προβλέπονται οι νομιμοποιητικές βάσεις της επεξεργασίας. Δεν είναι, λοιπόν, παράνομη η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων όταν: α) βασίζεται στη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων, (β) είναι απαραίτητη για την εκτέλεση σύμβασης στην οποία το υποκείμενο είναι συμβαλλόμενο μέρος, (γ) είναι εκ νόμου επιβεβλημένη, (δ) γίνεται προς το συμφέρον του υποκειμένου, (ε) επιβάλλεται για λόγους δημοσίου συμφέροντος και (στ') επιδιώκεται η ικανοποίηση εννόμου συμφέροντος αυτού που έχει την ευθύνη της επεξεργασίας ή τρίτων υπό την απαραίτητη προϋπόθεση το έννομο συμφέρον αυτό να μην έρχεται σε αντίθεση με το αντίστοιχο του υποκειμένου των δεδομένων. Προς περαιτέρω προστασία των υποκειμένων των δεδομένων, η Οδηγία προβλέπει σειρά επιμέρους δικαιωμάτων για τα υποκείμενα³⁹, τα οποία σχετίζονται με την επεξεργασία και έχουν ως στόχο να εξασφαλίσουν ότι αυτή θα υπακούει καθ' όλη τη διάρκειά της σε ορισμένες θεμελιώδεις αρχές⁴⁰. Η ευθύνη της τήρησης της υποχρέωσης για το νομότυπο της επεξεργασίας ανήκει στο πρόσωπο που φέρει την ευθύνη αυτής. Το πρόσωπο αυτό ονομάζεται «υπεύθυνος επεξεργασίας» και είναι το πρόσωπο (φυσικό ή νομικό, δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου) που μόνος ή από κοινού με άλλους καθορίζει τους στόχους και τον τρόπο της επεξεργασίας των δεδομένων. Η έννοια⁴¹ του υπεύθυνου

³⁸ Βλ. για παράδειγμα το 80/2003 Έγγραφο Εργασίας της Ομάδας Εργασίας του άρθρου 29 (δημοσιευμένο εδώ: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2003/wp80_en.pdf) για το ζήτημα και πρβ. Την απόφαση του Δικαστηρίου Michael Schwarz κατά Κρατιδίου του Bochum (C-291/2012) και την ανάλυση Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Βιομετρικές μέθοδοι και προστασία της ιδιωτικότητας: Σκέψεις με αφορμή την απόφαση του ΔΕΕ Michael Schwarz κατά Κρατιδίου του Bochum (C-291/2012), ΔίΜΕΕ 2013, σελ. 482

³⁹ Άρθρα 10, 11, 12, 14 της Οδηγίας

⁴⁰ Άρθρα 16, 17 της Οδηγίας

⁴¹ Στις πρόσφατα δημοσιευμένες προτάσεις του, επί της υπόθεσης Facebook Ireland (C-210/16), ο γενικός εισαγγελέας Yves Bot πρότεινε στο Δικαστήριο να κρίνει πως ο διαχειριστής fanpage κοινωνικού δικτύου (εν προκειμένω το Facebook), είναι υπεύθυνος επεξεργασίας, κατά την έννοια της Οδηγίας 95/46/ΕΚ, όσον αφορά το στάδιο της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

επεξεργασίας αντιδιαστέλλεται προς αυτή του εκτελούντος την επεξεργασία, ο οποίος είναι το πρόσωπο (φυσικό ή νομικό, δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου) το οποίο επεξεργάζεται τα δεδομένα για λογαριασμό του υπεύθυνου επεξεργασίας. Η Οδηγία προβλέπει και ειδικούς κανόνες για την επεξεργασία δεδομένων ειδικών κατηγοριών. Στο άρθρο 8, υπάρχει πρόβλεψη για τα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, όπως είναι η φυλετική καταγωγή, τα πολιτικά φρονήματα, η σεξουαλική ζωή, τα δεδομένα που αφορούν σε ποινικές καταδίκες. Τα κράτη μέλη υποχρεούνται καταρχήν να απαγορεύουν οποιαδήποτε επεξεργασία τέτοιου είδους προσωπικών δεδομένων. Φυσικά, υπάρχει η πρόβλεψη στο κείμενο της Οδηγίας για κάμψη της απαγόρευσης αυτής για συγκεκριμένους περιοριστικά αναφερόμενους λόγους. Ως δικαιολογητική βάση για την θέσπιση ειδικών κατηγοριών προσωπικών δεδομένων, οι οποίες μάλιστα απολαμβάνουν και ευρύτερης προστασίας μπορεί να θεωρηθεί η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων⁴². Ειδικότερα, ο κοινοτικός νομοθέτης προσπάθησε να αποτρέψει τυχόν δημιουργία διακρίσεων που θα είχαν ως βάση τις ευαίσθητες αυτές πληροφορίες του φυσικού προσώπου.

Όπως κάθε δικαίωμα το οποίο τυγχάνει αναγνώρισης σε Ενωσιακό επίπεδο, έτσι και το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων υπόκειται σε

που συνίσταται στη συλλογή από το κοινωνικό δίκτυο των δεδομένων που αφορούν τα πρόσωπα που επισκέπτονται την εν λόγω σελίδα με σκοπό την κατάρτιση στατιστικών επισκεψιμότητας της συγκεκριμένης σελίδας. Η πρακτική αυτή ονομάζεται web tracking και συνίσταται στην παρατήρηση και ανάλυση της συμπεριφοράς των χρηστών του διαδικτύου για εμπορικούς κυρίως σκοπούς. Ο γενικός εισαγγελέας διατύπωσε στην πρότασή του και την άποψη, πως η δραστηριότητα του υπεύθυνου επεξεργασίας στρέφεται προς τους κατοίκους του κράτους μέλους που αποτελούν «στόχους» της προωθητικής και διαφημιστικής δραστηριότητας, ακόμα κι αν ο υπεύθυνος επεξεργασίας βρίσκεται εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος. Αυτό σημαίνει ότι αρμόδια να επιληφθεί της υπόθεσης είναι η αρχή ελέγχου του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκονται εγκατεστημένα τα υποκείμενα των δεδομένων και ότι μπορεί, σύμφωνα πάντα με το γενικό εισαγγελέα, αυτή να ασκεί την εξουσία παρεμβάσεως που διαθέτει βάσει της Οδηγίας, χωρίς να υποχρεούται να ζητήσει από την αντίστοιχη αρχή του κράτους μέλους του υπεύθυνου επεξεργασίας να την ασκήσει εκείνη.

⁴² Περισσότερα για την αρχή του δικαίου της μη διάκρισης στον εν γένει ευρωπαϊκό χώρο στο: Handbook on European non-discrimination law του 2011, που εξέδωσε το Συμβούλιο της Ευρώπης από κοινού με την Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) και περιέχει πλούσια νοολογία τόσο του ΕΔΔΑ, όσο και του ΔΕΕ

περιορισμούς. Το άρθρο 13 της Οδηγίας προβλέπει επτά⁴³ λόγους για τους οποίους ένα κράτος μέλος μπορεί να περιορίζει με νομοθετικά μέτρα την εμβέλεια των υποχρεώσεων του όσον αφορά στην υποχρέωση προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Η γραμματική διατύπωση του άρθρου («εμβέλεια των υποχρεώσεων») φανερώνει, ότι οι περιορισμοί μπορούν να αφορούν τόσο το αμυντικό όσο και το διεκδικητικό περιεχόμενο του δικαιώματος. Εφόσον, όμως, η Οδηγία μιλάει για περιορισμό μονάχα της εμβέλειας των υποχρεώσεων των κρατών μελών, τούτο σημαίνει πως υπάρχει ένα κομμάτι των υποχρεώσεων αυτών που δε δύνανται να περιοριστεί. Το κομμάτι αυτό ανήκει στο λεγόμενο «πυρήνα» του δικαιώματος. Η Οδηγία αφήνει μεγάλο περιθώριο στα κράτη μέλη να εκτιμήσουν την αναγκαιότητα και την καταλληλότητα ενός περιορισμού και εναπόκειται προφανώς στο Δικαστήριο ή στις αρχές ελέγχου να κρίνουν κατά πόσο τηρήθηκε η αρχή της αναλογικότητας σε κάθε περίπτωση. Το σύστημα αυτό των περιορισμών εμφανίζει πολλά κοινά στοιχεία με το αντίστοιχο που ισχύει για το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ.

Η Οδηγία 95/46/EK αφιερώνει το τέταρτο κεφάλαιό της στη ρύθμιση της διαβίβασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες και τις συναφείς υποχρεώσεις των κρατών μελών. Αναφέρθηκε πιο πάνω ότι η ροή δεδομένων εντός των κρατών μελών της Ένωσης είναι ελεύθερη. Η μεταφορά, όμως δεδομένων προς τρίτες χώρες επιτρέπεται μόνον εάν η Τρίτη χώρα εξασφαλίζει⁴⁴ ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας για τα μεταφερόμενα

⁴³ Πιο συγκεκριμένα, ο περιορισμός, για να είναι νόμιμος, πρέπει να απαιτείται για τη διαφύλαξη: α) της ασφάλειας του κράτους, (β) της άμυνας, (γ) της δημόσιας ασφάλειας, (δ) της πρόληψης, διερεύνησης, διαπίστωσης και δίωξης παραβάσεων του ποινικού νόμου ή της δεοντολογίας των νομοθετικά κατοχυρωμένων επαγγελμάτων, (ε) σημαντικού οικονομικού ή χρηματοοικονομικού συμφέροντος κράτους μέλους ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων των νομισματικών, δημοσιονομικών και φορολογικών θεμάτων, (στ') αποστολής ελέγχου, επιθεώρησης ή ρυθμιστικών καθηκόντων που συνδέονται, έστω και ευκαιριακά, με την άσκηση δημόσιας εξουσίας στις περιπτώσεις που αναφέρονται στα στοιχεία (γ), (δ) και (ε), (ζ) της προστασίας του προσώπου στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα ή των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων προσώπων

⁴⁴ Αρμόδια για τη διαπίστωση του αν μια χώρα πληροί το κριτήριο της επαρκούς προστασίας των προσωπικών δεδομένων είναι η Επιτροπή με τη διαδικασία της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 31 της Οδηγίας

δεδομένα. Ωστόσο, υπάρχουν εξαιρέσεις από τον κανόνα του ικανοποιητικού επιπέδου προστασίας, περιπτώσεις⁴⁵ δηλαδή στις οποίες η μεταφορά δεδομένων είναι δυνατή ακόμα και εάν δεν εξασφαλίζεται τέτοιο επίπεδο. Η αρχική επιθυμία του νομοθέτη ήταν η στάθμιση ανάμεσα στην παραδοχή ότι η ελεύθερη διακίνηση δεδομένων είναι παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης και στην προφανή ανάγκη σεβασμού και προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Πιο συγκεκριμένα, η διάταξη αυτή αφορούσε εν πολλοίς τη συνεργασία με τις Η.Π.Α., οι οποίες, τουλάχιστον κατά την υιοθέτηση της Οδηγίας, δεν εξασφάλιζαν επαρκές επίπεδο προστασίας. Οι συζητήσεις⁴⁶ που ακολούθησαν επικεντρώθηκαν στο κατά πόσο οι Η.Π.Α. θα έπρεπε να υιοθετήσουν παρόμοιο σύστημα προστασίας προσωπικών δεδομένων με αυτό της Οδηγίας, να την αγνοήσουν παντελώς ή να εργαστούν προς την εξεύρεση αμοιβαία ικανοποιητικής λύσης. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990, οι αρμόδιες υπηρεσίες της Επιτροπής και του Υπουργείου Εμπορίου των Η.Π.Α. εργάστηκαν από κοινού προκειμένου να θεσπιστούν ορισμένοι κανόνες προστασίας προσωπικών δεδομένων για τις αμερικάνικες εταιρείες. Τελικά, στα μέσα του 2000 υιοθετήθηκαν οι Αρχές Ασφαλούς Λιμένα⁴⁷. Οι αρχές αυτές (safe harbor principles) προβλέπουν την ύπαρξη ενός καταλόγου, οι εντός του οποίου αναγραφόμενες εταιρείες οφείλουν να τηρούν συγκεκριμένους δεσμευτικούς κανόνες για την προστασία προσωπικών δεδομένων. Η απόφαση με την οποία η Επιτροπή συμπεριέλαβε τις Η.Π.Α. στον κατάλογο με τις χώρες που παρέχουν επαρκές επίπεδο προστασίας για τα προσωπικά δεδομένα που διαβιβάζονται προς αυτές τέθηκε υπό την εξέταση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Schrems⁴⁸. Ο M. Schrems ήταν ένας Αυστριακός υπήκοος, χρήστης του Facebook. Τα δεδομένα των χρηστών που είναι

⁴⁶ Βλ. συναφώς την ανάλυση του ζητήματος στο: Westin, Alan F., Social and Political Dimensions of Privacy, Journal of Social Issues, 2003, 59, σελίδες 431-453

⁴⁷ Βλ. την ανακοίνωση τύπου της Επιτροπής IP/00/31, η οποία υπάρχει δημοσιευμένη εδώ: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-00-301_el.htm και τη συνεπακόλουθη απόφαση 200/520/EK της Επιτροπής που δημοσιεύτηκε εδώ: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000D0520:EN:HTML>

⁴⁸ Πρόκειται για την απόφαση του Δικαστηρίου Maximilian Schrems κατά Data Protection Commissioner (C-362/14), η οποία έχει δημοσιευτεί εδώ: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=169195&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1788548>

εγκατεστημένοι στην Ένωση μεταβιβάζονται, εν όλω ή εν μέρει, από την ιρλανδική θυγατρική εταιρεία του Facebook σε διακομιστές στις Η.Π.Α. όπου και υφίστανται επεξεργασία. Όταν, στις αρχές του 2013 ο E. Snowden προέβη σε σειρά αποκαλύψεων σε σχέση με τις δραστηριότητες των υπηρεσιών πληροφοριών των Η.Π.Α., ο Schrems προσέφυγε ενώπιον της ιρλανδικής αρχής ελέγχου καταγγέλλοντας τη διαβίβαση των δεδομένων του από τη θυγατρική της Facebook με την αιτιολογία ότι η νομοθεσία και οι πρακτικές των Η.Π.Α. δεν παρέχουν ικανοποιητική προστασία των δεδομένων από την παρακολούθησή τους από αμερικάνικες δημόσιες αρχές. Η ιρλανδική αρχή απέρριψε την καταγγελία του Schrems επικαλούμενη την απόφαση 2000/520/EK της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία ενέτασσε τις Η.Π.Α. στο πλαίσιο του καθεστώτος ασφαλούς λιμένα και ισχυριζόμενη ότι δεν υπήρχαν αποδείξεις για το ότι τα δεδομένα του Schrems είχαν υποστεί αθέμιτη επεξεργασία. Ο Schrems πρόσβαλε την απορριπτική απόφαση της ιρλανδικής αρχής ενώπιον του High Court, το οποίο εκτίμησε ότι η υπόθεση αφορά στην εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης και ότι έπρεπε κατά τούτο να αποστείλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο. Το ερώτημα του High Court αφορούσε στο αν μπορεί εθνική αρχή ελέγχου να ερευνήσει καταγγελία κατά την οποία τρίτη χώρα δεν εξασφαλίζει ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας, παρά την ύπαρξη σχετική απόφασης της Επιτροπής και εάν ήθελε υποτεθεί ότι η καταγγελία ευσταθεί, εάν έχει η αρχή ελέγχου τη δυνατότητα να αναστείλει τη διαβίβαση. Το Δικαστήριο αρχικά επεσήμανε πως καμία διάταξη της Οδηγίας δεν εμποδίζει τις εθνικές αρχές ελέγχου να εξετάζουν τη διαβίβαση δεδομένων προς τρίτες χώρες, ακόμα και αν έχει εκδοθεί σχετική απόφαση της Επιτροπής. Υπενθύμισε, εξάλλου πως μόνο αρμόδιο να κρίνει την ακυρότητα πράξης της Ένωσης είναι το ίδιο. Προχωρώντας στην ουσία της υπόθεσης, διαπίστωσε πως οι απαιτήσεις που σχετίζονται με την εθνική ασφάλεια, το δημόσιο συμφέρον και την τήρηση των νόμων των Η.Π.Α. υπερέχουν έναντι των αντιστοίχων του καθεστώτος ασφαλούς λιμένα. Σε περίπτωση σύγκρουσης, συνεπώς, των ανωτέρω απαιτήσεων, οι αμερικανικές επιχειρήσεις οφείλουν να αποκλίνουν, χωρίς περιορισμό από τους κανόνες προστασίας του καθεστώτος ασφαλούς λιμένα. Σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης, όπως υπενθύμισε το Δικαστήριο, ρύθμιση που επιτρέπει στις δημόσιες αρχές την πρόσβαση κατά γενικευμένο τρόπο στο περιεχόμενο ηλεκτρονικών επικοινωνιών χωρίς καμία

διαφοροποίηση, περιορισμό ή εξαίρεση προσβάλλει τον πυρήνα του θεμελιώδους δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής ζωής. Η δε παράλειψη πρόβλεψης ενός συστήματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας προσβάλλει και το συναφές θεμελιώδες δικαίωμα που είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένο με το κράτος δικαίου. Η υπό κρίση, λοιπόν, απόφαση της Επιτροπής περιόρισε κατά ανεπίτρεπτο τρόπο τις αρμοδιότητες των εθνικών αρχών ελέγχου κατά το μέτρο που δεν προέβλεπε ένδικα βοηθήματα προκειμένου ο ενδιαφερόμενος να έχει πρόσβαση στα δεδομένα που τον αφορούν ή να επιτύχει την τροποποίηση ή την διαγραφή τους. Το Δικαστήριο έκρινε εν τέλει ότι η απόφαση της Επιτροπής εκδόθηκε κατόπιν κακής εκτίμησης των περιστατικών, αφού η Επιτροπή δεν προέβη σε στάθμιση της επάρκειας προστασίας του αμερικανικού δικαίου με την αντίστοιχη, αλλά σε ένα σύστημα στο οποίο οι ρυθμίσεις που το απαρτίζουν απαιτούν την αυτοδέσμευση των υποκειμένων του. Η εκ μέρους του Δικαστηρίου ακύρωση τόσο του άρθρου 1 όσο και του άρθρου 3 στέρησε από την απόφαση της Επιτροπής το ρυθμιστικό της περιεχόμενο και άρα την κατήργησε εν τοις πράγμασι.

Μετά την ακύρωση της απόφασής της, η Επιτροπή βρέθηκε μπροστά στη γνώριμη κριτική που την ακολουθεί όποτε ακολουθεί πολιτική λύση για νομικά ζητήματα. Υπό το βάρος αυτό και με δεδομένο το επίπεδο των συζητήσεων για το νέο Κανονισμό που είχε ήδη φτάσει σε προχωρημένο στάδιο, η Επιτροπή κάθισε ξανά στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων με τις Η.Π.Α. και συμφώνησαν ένα νέο αυστηρότερο ρυθμιστικό πλαίσιο για τη διατλαντική ροή δεδομένων. Πρόκειται για το πρόγραμμα με τίτλο «Ευρώ-Αμερικάνικη Προστατευτική Ασπίδα» (EU-U.S. Privacy Shield)⁴⁹. Αν και η θεματική της εντάσσεται μάλλον στο επόμενο κεφάλαιο, για την πληρότητα της ανάλυσης που έχει προηγηθεί, η Privacy Shield θα αναπτυχθεί περαιτέρω στην παρούσα ενότητα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει επιμεληθεί ούτως ώστε το επίπεδο προστασίας που παρέχεται εντός της Privacy Shield για τη διαβίβαση προσωπικών δεδομένων

⁴⁹ Η επίσημη ιστοσελίδα το προγράμματος βρίσκεται εδώ: <https://www.privacyshield.gov/Program-Overview>. Σ' αυτήν περιέχονται αναλυτικά όλες οι οδηγίες προς τους φορείς που θέλουν να ενταχθούν στο πρόγραμμα.

να είναι αντίστοιχο με εκείνο του Κανονισμού 679/2016⁵⁰. Δεδομένου δε και του ότι δεν υπάρχει καμία⁵¹ κατηγορία διαβίβασης δεδομένων που να εκφεύγει του ρυθμιστικού αντικειμένου του Κανονισμού, η υιοθέτηση της Privacy Shield από τις αμερικανικές εταιρείες που προβαίνουν σε συστηματική διαβίβαση προσωπικών δεδομένων καθίσταται αναπόφευκτη. Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας υποβολής αίτησης για ένταξη στο εν λόγω πρόγραμμα και τη δημόσια δήλωση δέσμευσης για συμμόρφωση με τις ρυθμίσεις του, η δέσμευση αυτή καθίσταται δυνατό να αξιωθεί η εκπλήρωσή της σύμφωνα με το αμερικάνικο δίκαιο. Ακόμα και η αποχώρηση από το πρόγραμμα δε σημαίνει και την αυτόματη απαλλαγή από τις υποχρεώσεις της αρχικής δέσμευσης, η οποία εξακολουθεί να παράγει έννομα αποτελέσματα όσον αφορά στα προσωπικά δεδομένα ευρωπαίων πολιτών. Η Privacy Shield διαπνέεται από επτά βασικές αρχές και δεκαέξι δευτερεύουσες⁵². Στις βασικές αρχές ανήκουν:

α) Η αρχή πληροφόρησης του υποκειμένου, σύμφωνα με την οποία οι υπεύθυνοι επεξεργασίας οφείλουν να ενημερώνουν τα υποκείμενα των δεδομένων τόσο για τη δομή του προγράμματος όσο και για τα δικαιώματά τους, (β) η αρχή της επιλογής, που σημαίνει ότι τα υποκείμενα των δεδομένων πρέπει να διατηρούν τη δυνατότητα να άρουν προηγούμενη συγκατάθεση που έχουν δώσει σχετικά με τα δεδομένα τους, (γ) την αρχή της ευθύνης για περαιτέρω διαβίβαση που επιβάλλει στους υπεύθυνους επεξεργασίας να μεριμνούν για το επίπεδο προστασίας που τηρούν οι φορείς στους οποίους τα δεδομένα μπορεί να διαβιβάζονται, (δ) η αρχή της ασφάλειας των δεδομένων που αναλύεται στα συγκεκριμένα εύλογα και κατάλληλα μέτρα που καλείται να υιοθετεί ο υπεύθυνος επεξεργασίας, (ε) η αρχή της ακεραιότητας των δεδομένων και του περιορισμού του σκοπού, που εγγυάται την καταλληλότητα των δεδομένων να υπηρετήσουν το σκοπό της επεξεργασίας τους και την αντίστροφη σαφή οριοθέτηση του σκοπού της επεξεργασίας τους, (στ') την αρχή της πρόσβασης την οποία πρέπει να έχουν τα υποκείμενα των

⁵⁰ Αν και πολλές από τις ρυθμίσεις της θυμίζουν περισσότερο την Οδηγία 95/46/ΕΚ

⁵¹ Με την εξαίρεση του άρθρου 49 του Κανονισμού σύμφωνα με το οποίο επιτρέπονται διαβιβάσεις δεδομένων χωρίς προηγούμενη τήρηση συγκεκριμένων τύπων όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις που περιγράφονται αναλυτικά στο εν λόγω άρθρο

⁵² Αφορούν σε ειδικούς τομείς όπως η δημοσιογραφία, τα ευαίσθητα δεδομένα, η επίλυση διαφορών κ.α.

δεδομένων και, τέλος, (ζ) την αρχή της προσφυγής, η οποία έγκειται στην ύπαρξη ανεξάρτητων φορέων στους οποίους θα μπορούν προσφύγουν τα υποκείμενα των δεδομένων για να απευθύνουν τυχόν παράπονα.

Η Privacy Shield μπορεί να διόρθωσε τα κακώς κείμενα, όπως επισημάνθηκαν στην απόφαση Schrems, αλλά ήδη από τον πρώτο χρόνο της εφαρμογής της αντιμετώπισε σοβαρές προκλήσεις. Τον Σεπτέμβριο του 2016, η Digital Rights Ireland Ltd προσέφυγε⁵³ ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου κατά της Επιτροπής ζητώντας την ακύρωση της απόφασης (ΕΕ) 2016/1250 της Επιτροπής σχετικά με την επάρκεια της προστασίας που παρέχεται από την Privacy Shield. Έναν μήνα αργότερα, διάφοροι γαλλικοί φορείς προσέφυγαν ενώπιον του ΔΕΕ εναντίον της ίδιας απόφασης για λόγους⁵⁴ παρόμοιους με αυτούς που προέβαλε η Digital Rights. Οι αποφάσεις του Δικαστηρίου αναμένονται με μεγάλο ενδιαφέρον, αν και πιθανολογούνται αβάσιμες καθώς οι προσφεύγοντες και στις δύο υποθέσεις είναι νομικά και όχι φυσικά πρόσωπα. Θυμίζουμε ότι το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων απονέμεται σε φυσικά πρόσωπα. Η μόνη δυνατότητα να υπερκεραστεί αυτό το τυπικό εμπόδιο είναι το να καταφέρουν οι προσφεύγοντες να αποδείξουν ότι εκφράζουν τα μέλη τους, τα οποία είναι φυσικά πρόσωπα. Αξιοσημείωτη είναι και η στάση της Ομάδας Εργασίας του άρθρου 29 απέναντι στο ζήτημα. Ήδη πριν την υιοθέτηση της απόφασης της Επιτροπής, η Ομάδα είχε εκφράσει⁵⁵ τις αμφιβολίες της, ενώ μόλις τον περασμένο Ιούνιο επανέλαβε τις αμφιβολίες αυτές σε γράμμα⁵⁶ που απέστειλε στον Επίτροπο για τη Δικαιοσύνη, τους Καταναλωτές και την Ισότητα των Φύλων. Την επιφυλακτική στάση της Ομάδας

⁵³ Αριθμός υπόθεσης T-670/2016, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=185146&pageIndex=0&doclang=EL&mode=req&dir=&occ=first&part=1>

⁵⁴ Αριθμός υπόθεσης T-738/2016, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=186645&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1279858>

⁵⁵ Βλ. http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/press-material/press-release/art29_press_material/2016/press_release_shield_en.pdf

⁵⁶ Πρόκειται για το γράμμα της 15^{ης} Ιουνίου, του οποίου προηγήθηκε η Ανακοίνωση Τύπου της 13^{ης} μέρας του ίδιου μήνα. Και τα δύο κείμενα αφιέρωναν μεγάλο κομμάτι στην αναμενόμενη αξιολόγηση του πρώτου χρόνου της Privacy Shield, επιζητώντας ρόλο στην όλη διαδικασία.

Εργασίας ακολούθησε και το Κοινοβούλιο σε ψήφισμά⁵⁷ του τον Απρίλιο του 2017. Η Επιτροπή, με το κείμενο COM (2017) 611, επικοινωνώντας στο Συμβούλιο και στο Κοινοβούλιο την ετήσια έκθεση για τον πρώτο χρόνο εφαρμογής της Privacy Shield. Αφού διαπίστωσε ότι οι Η.Π.Α. έχουν εφαρμόσει όλους εκείνους τους μηχανισμούς που εγγυώνται την ορθή εφαρμογή του προγράμματος, αλλά προέβη σε σειρά προτάσεων προς τη διοίκηση Trump, ούτως ώστε η αμερικανική πλευρά να συνεχίσει να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει μέσω της Privacy Shield. Σε κάθε περίπτωση, η ασφαλέστερη αποτίμηση του φιλόδοξου αυτού προγράμματος θα γίνει αφού εφαρμοστεί ο Κανονισμός 679/2016, οι ρυθμίσεις του οποίου αποτελούν και την κυριότερη πηγή έμπνευσής του.

Μία από τις σημαντικότερες ρυθμίσεις⁵⁸ της Οδηγίας 95/46/EK, αποτελεί και η επιβολή στα κράτη μέλη της υποχρέωσης να προβλέπουν ότι μία ή περισσότερες δημόσιες αρχές επιφορτίζονται με τον έλεγχο της εφαρμογής των επιμέρους εθνικών διατάξεων που θεσπίζονται κατ' εφαρμογή της Οδηγίας. Οι αρχές αυτές ονομάζονται στο κείμενο της Οδηγίας ως αρχές ελέγχου. Οι αρχές αυτές θα πρέπει να είναι εξοπλισμένες τόσο με αρμοδιότητες ελέγχου όσο και με αρμοδιότητες παρέμβασης και εμπλοκής σε νομικές ενέργειες. Καθίστανται, ακόμα, υπεύθυνες να δέχονται παράπονα σχετικά με την προστασία δικαιωμάτων και ελευθεριών κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Για το καθεστώς των αρχών ελέγχου, η Οδηγία χρησιμοποιεί τον όρο «απόλυτη ανεξαρτησία». Το Δικαστήριο έχει κρίνει συναφώς, ότι ο όρος απόλυτη ανεξαρτησία χρήζει αυτόνομης ερμηνείας. Ειδικότερα, οι αρχές ελέγχου πρέπει να απολαμβάνουν ανεξαρτησίας τέτοιου είδους που τους επιτρέπει να εκτελούν τα καθήκοντά τους ελεύθερες από άμεσες ή έμμεσες εξωτερικές επιρροές, οι οποίες θα μπορούσαν να μεθοδεύσουν τις αποφάσεις τους.

Η συνολική επιρροή της Οδηγίας 95/46/EK στην εξέλιξη του δικαίου προστασίας των προσωπικών δεδομένων είναι αναμφίβολα πολύ σημαντική.

⁵⁷ Βλ. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0233+0+DOC+XML+V0//EN>

⁵⁸ Στο άρθρο 28

Δεν είναι τυχαίο ότι εφαρμόζεται απρόσκοπτα για παραπάνω από μια εικοσαετία, και ότι ακόμα και μετά την κατάργηση της, θα εξακολουθεί να παραμένει το σημαντικότερο νομοθέτημα προστασίας προσωπικών δεδομένων στον ευρωπαϊκό χώρο. Δεν είναι, επίσης τυχαίο, ότι το ίδιο το Δικαστήριο έχει νομολογήσει⁵⁹ πως η Οδηγία 95/46 σκοπεύει να διασφαλίσει, εντός των κρατών μελών, το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Γ. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ

Η Οδηγία 95/46/EK, όσο σημαντική και να είναι, επιβάλλει υποχρεώσεις κυρίως στα κράτη μέλη και όχι στα θεσμικά όργανα της Κοινότητας, τουλάχιστον όχι άμεσα. Στην πρότασή της, του 1990, η Επιτροπή το είχε αναγνωρίσει αυτό και είχε υποστηρίξει πως τα θεσμικά όργανα της Κοινότητας πρέπει να εφαρμόζουν τις ίδιες αρχές προστασίας προσωπικών δεδομένων με αυτές που διαπνέουν την Οδηγία. Η δέσμευση αυτή των θεσμικών οργάνων έμελλε να λάβει διαστάσεις πρωτογενούς δικαίου. Πιο συγκεκριμένα, με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, που τέθηκε σε ισχύ το 1999, προστέθηκε στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΣΕΚ), το άρθρο 286 το οποίο όριζε πως η Κοινότητα ενεργεί για την προστασία των φυσικών προσώπων κατά την επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων και την ελεύθερη κυκλοφορία αυτών των δεδομένων. Η διάταξη αυτή θα δέσμευε όλα τα θεσμικά όργανα που είχαν ιδρυθεί με ή στη βάση της Συνθήκης. Πάντως, δεν ήταν ξεκάθαρο το σε τί συνίστατο η ελεύθερη κυκλοφορία δεδομένων. Για την διασάφηση των υποχρεώσεων που απέρρεαν από το άρθρο αυτό για την Κοινότητα, προτάθηκε από την Επιτροπή η υιοθέτηση ενός Κανονισμού.

⁵⁹ Σκέψη 50 της απόφασης στην υπόθεση Deutsche Telekom AG κατά Γερμανίας (C-543/09), η οποία βρίσκεται δημοσιευμένη εδώ:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=82128&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1926716>

Δ. Ο Κανονισμός 45/2001/ΕΚ

Τον Σεπτέμβριο του 1999, η Επιτροπή κατέθεσε επίσημη πρόταση⁶⁰ κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία ατόμων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τα όργανα και τους οργανισμούς της Κοινότητας και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών. Στην αιτιολογική έκθεση της πρότασης, η Επιτροπή προέβη στη διαπίστωση ότι τα όργανα και οι οργανισμοί της Κοινότητας, τη ίδιας συμπεριλαμβανομένης, επεξεργάζονται συχνά προσωπικά δεδομένα μέσα στα πλαίσια των δραστηριοτήτων τους. Υπενθύμισε μάλιστα τη δέσμευση⁶¹ που είχε αναλάβει τόσο η ίδια όσο και τα υπόλοιπα όργανα και οργανισμοί της Κοινότητας να σεβαστούν της αρχές της Οδηγίας 95/46/ΕΚ. Τέλος, ανέφερε την πρόσφατη τροποποίηση των Συνθηκών με ιδιαίτερη μνεία στο άρθρο 286 ΣΕΚ, το οποίο και αποτελούσε το νομικό έρεισμα πρωτογενούς δικαίου για την προταθείσα ρύθμιση. Η πρόταση αυτή υιοθετήθηκε τον Δεκέμβριο του επόμενου έτους και μετουσιώθηκε στον Κανονισμό 45/2001/ΕΚ⁶². Σκοπός του Κανονισμού είναι η εξασφάλιση, εκ μέρους των οργάνων και των οργανισμών της Κοινότητας, της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των φυσικών προσώπων, και ιδίως της ιδιωτικής τους ζωής, έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Για τους σκοπούς του ελέγχου της εφαρμογής του Κανονισμού συστήθηκε ο Ευρωπαίος Επόπτης Προστασίας Δεδομένων, ο οποίος έχει παρόμοιο ρόλο με αυτόν των αρχών ελέγχου της Οδηγίας 95/46/ΕΚ. Ο Κανονισμός εφαρμόζεται στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από όλα τα όργανα και τους οργανισμούς της Κοινότητας, εφ' όσον η επεξεργασία αυτή πραγματοποιείται στα πλαίσια της άσκησης δραστηριοτήτων που εμπίπτουν,

⁶⁰ Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 376 Ε της 28/12/1999 σ. 0024 – 0037. Η πρόταση της Επιτροπής υπάρχει δημοσιευμένη εδώ: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:51999PC0337&from=EN>

⁶¹ Σημειώνεται εδώ πως η δέσμευση εκείνη δεν ανέφερε τίποτα σχετικά με την ελεύθερη ροή των προσωπικών δεδομένων, ωστόσο ήδη από τον τίτλο της πρότασης είναι εμφανής η πρόθεση της Επιτροπής αυτή (σ.σ. η ελεύθερη ροή δεδομένων) να αποτελέσει αντικείμενο ρύθμισης του Κανονισμού.

⁶² Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 008 της 12/01/2001 σ. 0001 – 0022. Το κείμενο του Κανονισμού υπάρχει δημοσιευμένο εδώ: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001R0045:el:HTML>

εν όλω ή εν μέρει, στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, είτε πρόκειται για αυτοματοποιημένη επεξεργασία, είτε όχι. Η δομή του Κανονισμού ακολουθεί αυτήν της Οδηγίας στις περισσότερες ρυθμίσεις, με τις ανάλογες φυσικά προσαρμογές. Μία εξαιρετικά σημαντική ρύθμιση του Κανονισμού αποτελεί και ο Υπεύθυνος Προστασίας Δεδομένων⁶³. Σύμφωνα με τη ρύθμιση αυτή, κάθε όργανο και κάθε οργανισμός της Κοινότητας διορίζει ένα τουλάχιστον πρόσωπο, ως υπεύθυνο για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Οι αρμοδιότητες⁶⁴ του υπεύθυνου προστασίας αφορούν τόσο στη διασφάλιση των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων καθώς και όλων των διατάξεων του Κανονισμού, όσο και στην συνεργασία με τον Επόπτη Προστασίας Δεδομένων όταν αυτό απαιτείται.

Νομολογιακά, ο Κανονισμός έχει συνδεθεί πολλές φορές με το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής που θεσπίζεται με τον Κανονισμό 1049/2001⁶⁵ και δη όταν δεδομένα που περιέχονται σε τέτοιου είδους έγγραφα περιλαμβάνουν προσωπικά δεδομένα. Η σχετική νομολογία⁶⁶ του Δικαστηρίου έχει μεγάλη αξία για την παρούσα μελέτη, διότι η προσπάθειά του να σταθμίσει ανάμεσα στο δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων και στο δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα αποδεικνύει ότι τα θεσμικά όργανα της Ένωσης αντιμετωπίζουν την ανάγκη προστασίας των προσωπικών δεδομένων ως θεμελιώδες δικαίωμα.

⁶³ Άρθρο 24

⁶⁴ Πιο αναλυτικά οι αρμοδιότητες του υπεύθυνου προστασίας είναι οι εξής: α) φροντίζει ώστε ότι οι υπεύθυνοι της επεξεργασίας και τα υποκείμενα των δεδομένων να ενημερώνονται όσον αφορά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, δυνάμει του παρόντος κανονισμού, (β) ανταποκρίνεται στα αιτήματα του ευρωπαϊού επόπτη προστασίας δεδομένων και, στα πλαίσια της αρμοδιότητάς του, συνεργάζεται με τον ευρωπαϊό επόπτη προστασίας δεδομένων, είτε κατόπιν αιτήματος του τελευταίου, είτε με δική του πρωτοβουλία, (γ) διασφαλίζει, κατά τρόπο ανεξάρτητο, την εσωτερική εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος κανονισμού, (δ) τηρεί μητρώο με τις επεξεργασίες που διενεργεί ο υπεύθυνος της επεξεργασίας, περιλαμβανομένων των πληροφοριακών στοιχείων που μνημονεύονται στο άρθρο 25 παράγραφος 2, (ε) κοινοποιεί στον ευρωπαϊό επόπτη προστασίας δεδομένων τις εργασίες επεξεργασίας οι οποίες ενδέχεται να παρουσιάζουν ιδιαίτερους κινδύνους κατά την έννοια του άρθρου 27.

⁶⁵ Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 145 της 31/05/2001 σ. 0043 – 0048. Το κείμενο του Κανονισμού έχει δημοσιευτεί εδώ: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32001R1049&from=EL>

⁶⁶ Βλ. σχετικά το Summaries of EU Court Decisions Relating to Data Protection 2000-2015, της Υπευθύνου Προστασίας Δεδομένων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Laraine Laudati

Η Οδηγία 95/46/EK και ο Κανονισμός 45/2001 ΕΚ αποτελούν τα σημαντικότερα νομοθετήματα δευτερογενούς (παραγώγου) δικαίου, για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στην Ένωση, ενώ έχουν ασκήσει και τεράστια επιρροή στις εθνικές έννομες τάξεις των κρατών μελών⁶⁷. Φυσικά, δεν είναι τα μόνα, αλλά είναι τα σημαντικότερα όσων αφορά στις υποχρεώσεις της Ένωσης και των κρατών μελών. Εάν, στο μεταξύ, δεν είχε μεσολαβήσει και η Συνθήκη του Άμστερνταμ, η οποία αποτελεί και το νομικό έρεισμα του Κανονισμού, θα μιλούσαμε για υποχρεώσεις που επιβάλλονται μόνο μέσω του παραγώγου δικαίου.

Ε. Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σε μια συνάντηση του Συμβουλίου στην Κολωνία το 1999 αποφασίστηκε⁶⁸ η υιοθέτηση ενός Χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αφενός ώστε να γίνει κατανοητή στους Ευρωπαίους πολίτες η σημασία που προσδίδει η Ένωση στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και αφετέρου ώστε να καταστεί ευχερέστερη η προστασία τους σε Ενωσιακό επίπεδο. Κατά τη διάρκεια των διεργασιών, η Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29 εξέδωσε Σύσταση⁶⁹, με την οποία αφού καλωσόρισε την πρωτοβουλία και διαπίστωσε ότι τόσο τα κράτη μέλη στη νομοθεσία τους, όσο και το ΕΔΔΑ μέσω της νομολογίας του έχουν καθιερώσει το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων, κατέληξε ότι το δικαίωμα αυτό πρέπει να περιληφθεί στα θεμελιώδη ούτως ώστε να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική προστασία του εντός της Ένωσης δεδομένης και της σημασίας του για την κοινωνία της

⁶⁷ Βλ. συναφώς την ανάλυση της Gloria Gonzalez Fuster, στο “The Emergence of Personal Data Protection as a Fundamental Right of the EU, Springer” 16^η έκδοση της σειράς “Law, Governance and Technology Series”, στις σελ. 147-154 της αγγλικής έκδοσης

⁶⁸ Βλ. την απόφαση του Ευρωπαϊκού συμβουλίου για τη σχεδίαση ενός Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο Παράρτημα 4 των Συμπερασμάτων της Προεδρίας, 3 και 4 Ιουνίου 1999. Το κείμενο των συμπερασμάτων υπάρχει δημοσιευμένο εδώ: http://www.europarl.europa.eu/summits/kol1_en.htm#

⁶⁹ Σύσταση 4/99 για τη συμπερίληψη του θεμελιώδους δικαιώματος προστασίας δεδομένων στον Ευρωπαϊκό κατάλογο θεμελιωδών δικαιωμάτων, της 7^{ης} Σεπτεμβρίου 1999. Η Σύσταση υπάρχει δημοσιευμένη και εδώ: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/1999/wp26_en.pdf

πληροφορίας. Παρόμοιο καλωσόρισμα προς την απόφαση του Συμβουλίου εξέφρασε και το Κοινοβούλιο με δύο ψηφίσματά του⁷⁰, τα οποία ωστόσο εμπεριείχαν και παρότρυνση προς «καινοτομική προσέγγιση». Το Συμβούλιο ανέθεσε την συγγραφή του Χάρτη σε ένα ειδικό σώμα αποτελούμενο από αντιπροσώπους τόσο των θεσμικών οργάνων της Ένωσης και των Ευρωπαίων πολιτών, όσο και από εκπροσώπους των εθνικών κοινοβουλίων και κυβερνήσεων. Το σώμα αυτό έμεινε στην ιστορία ως η «Συνέλευση»⁷¹. Οι διεργασίες για τη συγγραφή του Χάρτη μόνο εύκολες δεν ήταν, ειδικά όσον αφορά στη σχέση του Χάρτη με την ΕΣΔΑ, συμπεριλαμβανομένου του ζητήματος του αν ήταν αναγκαίο ένα δικαίωμα που περιλαμβάνεται στο Χάρτη να ερμηνεύεται κατά τον ίδιο τρόπο με τον οποίο ερμηνεύεται και το αντίστοιχο δικαίωμα στην ΕΣΔΑ. Ένα ακόμα σημείο τριβής αποτέλεσε και το περιεχόμενο της σχέσης του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το ΕΔΔΑ⁷². Η συγκέντρωση της απαιτούμενης πλειοψηφίας ανάμεσα στα κράτη μέλη διαφαινόταν εξαιρετικά αμφίβολη και γι' αυτό η Συνέλευση αποφάσισε⁷³ να εργαστεί επί του κειμένου σα να επρόκειτο να ισχύσει χωρίς να απαιτείται η επικύρωσή του.

Τα μέλη της Συνέλευσης, αρχικά, συμφώνησαν ότι στην ανάγκη συμπερίληψης τουλάχιστον μιας αναφοράς στην προστασία προσωπικών δεδομένων. Στα διάφορα σχέδια του Χάρτη που παρουσιάζονταν κατά καιρούς υπήρχαν και διαφοροποιημένες κάθε φορά σχετικές διατάξεις. Ενώ στις αρχικές του συλλήψεις, το σχεδιαζόμενο άρθρο δε συνέδεε το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων με κανένα άλλο, κάποια στιγμή φάνηκε να επικρατεί η τάση να συνδεθεί με την προστασία της ιδιωτικότητας. Εν τέλει, η προστασία προσωπικών δεδομένων κατοχυρώθηκε στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. στο άρθρο 8, σε ξεχωριστό άρθρο από αυτό της προστασίας της ιδιωτικής ζωής (ιδιωτικότητα). Σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο, κάθε φυσικό

⁷⁰ Ψήφισμα B5-0110/199 της 16^{ης} Σεπτεμβρίου και A5-0050/2000 της 16^{ης} Μαρτίου 2000

⁷¹ Περισσότερα για τη σύνθεση και τα μέλη της εδώ:

http://www.europarl.europa.eu/charter/composition_en.htm

⁷² Βλ. συναφώς Parmar, S., International Human Rights Law and the EU Charter, Maastricht Journal of European and Comparative Law, 8/2001

⁷³ Ακολουθώντας την πρόταση του Γερμανού πρώην Προέδρου Roman Herzog (1948-2017), μέλους της Συνέλευσης

πρόσωπο έχει δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. Για να θεωρείται νόμιμη οποιαδήποτε επεξεργασία, πρέπει να γίνεται για ορισμένους σκοπούς και να βασίζεται στη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων. Το δικαίωμα εκτείνεται και στη δυνατότητα του υποκειμένου να έχει πρόσβαση στα δεδομένα του και να μπορεί να πετυχαίνει τη διόρθωσή τους. Η διάταξη του Χάρτη περιέχει και επιφύλαξη υπέρ του νόμου, καθιστά δηλαδή νομότυπη την επεξεργασία εάν είναι εκ νόμου επιβεβλημένος ο σκοπός της. Όπως συστηματικά διαπιστώνει το Δικαστήριο⁷⁴, το δικαίωμα στην προστασία προσωπικών δεδομένων δεν είναι απόλυτο, αλλά πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε σχέση με τη λειτουργία που επιτελεί στο πλαίσιο της κοινωνίας. Συνεπώς, το δικαίωμα στην προστασία προσωπικών δεδομένων, ως μη απόλυτο προνόμιο⁷⁵ μπορεί να υποβληθεί σε περιορισμούς. Σύμφωνα δε με το άρθρο 52 παράγραφος 1 του Χάρτη η επιβολή περιορισμών στην άσκηση δικαιωμάτων επιτρέπεται για συγκεκριμένους μόνο λόγους. Αρχικά, ο περιορισμός που επιβάλλεται θα πρέπει να προβλέπεται στο νόμο. Θα πρέπει επίσης να σέβεται το βασικό περιεχόμενο (τον πυρήνα) του δικαιώματος. Κατά τρίτον, για να θεωρείται ο περιορισμός δικαιολογημένος θα πρέπει να σέβεται την αρχή της αναλογικότητας, να είναι δηλαδή αναγκαίος και ανταποκρίνεται πραγματικά σε σκοπούς γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση ή στην ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων⁷⁶. Η συνήθης

⁷⁴ Εν προκειμένω πρβ. την απόφαση Deutsche Telekom (C-543/09), σκέψη 51. Για το κείμενο της απόφασης βλέπε πιο πάνω υποσημείωση υπ' αριθ. 59

⁷⁵ Για την έννοια του μη απόλυτου προνομίου πρβ. τη σκέψη 80 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία στην απόφαση Schmidberger κατά Αυστρίας (C-112/00). Το κείμενο της απόφασης υπάρχει δημοσιευμένο εδώ:
<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=47920&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=289168>

⁷⁶ Βλ. συναφώς την ανάλυση του Δικαστηρίου στη σκέψη 50 της απόφασης Volker και Eifert (συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-92/09 και C-93/09). Το κείμενο της απόφασης έχει δημοσιευτεί εδώ:
<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=79001&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=288957>. Ωστόσο η διατύπωση αυτή του Δικαστηρίου είναι επιρρεπής στην κριτική, διότι επιτρέπει στην Ένωση να επικαλεστεί οικονομικούς λόγους για την επιβολή περιορισμών στα δικαιώματα. Ένα αντεπιχείρημα σε αυτήν την κριτική είναι πως αυτή έχει νόημα για τα δικαιώματα που ήδη περιλαμβάνονται στην ΕΣΔΑ και καλύπτονται από τη ρύθμιση της παραγράφου 3 του άρθρου 52 του Χάρτη. Συνεπώς, εφόσον το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων δεν περιλαμβάνεται στην ΕΣΔΑ, δε μπορεί να του χορηγηθεί μικρότερη προστασία από την ΕΣΔΑ σε Ευρωπαϊκό πλαίσιο. Σε κάθε περίπτωση, η συζήτηση αυτή ανήκει στο στάδιο της δικαιολόγησης του περιορισμού και την εξέταση της συνδρομής της αρχής της αναλογικότητας, η οποία γίνεται από το Δικαστήριο. Επομένως, κάθε περίπτωση πρέπει να κρίνεται

συλλογιστική του Δικαστηρίου αναλύεται σε ένα διερευνητικό και ένα ουσιαστικό έλεγχο. Αρχικά αναζητά το αν ο επιβαλλόμενος περιορισμός είναι νόμιμος, εάν δηλαδή προβλέπεται ρητά στο νόμο. Σε ένα δεύτερο, ευρύτερο στάδιο ελέγχου, το Δικαστήριο εξετάζει εάν, αφενός, θίγεται ο πυρήνας του υπό περιορισμό δικαιώματος και αν, αφετέρου, ο περιορισμός αυτός τελεί σε σχέση αναλογικότητας με το σκοπό για τον οποίο επιβάλλεται. Είναι προφανές ότι ο αρχικός σκοπός του Χάρτη να καταστήσει ευχερέστερη την δικαστική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ένωση, τελικά ευοδώθηκε. Πλέον, το Δικαστήριο προσφεύγει συστηματικά σε διατάξεις του δικαίου της Ένωσης για να θεμελιώσει τις αιτιάσεις του και δε χρειάζεται να δημιουργεί περίτεχνους νομικούς συλλογισμούς με προσφυγή στην ΕΣΔΑ. Ειδικά δε μετά την απόφαση Kadi⁷⁷, κατέστη σαφές ότι το Δικαστήριο αποφασίζει βάσει αρχών και αξιών και όχι βάσει ιεραρχία κανόνων δικαίου και εννόμων τάξεων, τουλάχιστον όσον αφορά στην προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων. Υπό αυτή τη σκοπιά, το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων απέκτησε ξεχωριστή δυναμική με την κατοχύρωσή του σε ξεχωριστό άρθρο του Χάρτη και απέκτησε ακόμα μεγαλύτερη αξία όταν ο Χάρτης απέκτησε την ισχύ πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης με τη Συνθήκη της Λισαβώνας.

ΣΤ'. Οι τροποποιήσεις της Συνθήκης της Λισαβώνας

Η μεγάλη τομή που επέφερε η Συνθήκη της Λισαβώνας στο δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων έγκειται στην προσθήκη του άρθρου 16 στη Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το άρθρο αυτό αφενός κατοχυρώνει την προστασία του δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων με σχεδόν πανομοιότυπο λεκτικό με αυτό του άρθρου 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. και αφετέρου προβλέπει στην

ad hoc και δεν είναι δυνατό να ευρεθούν αντικειμενικά εκ των προτέρων κριτήρια που να εφαρμόζονται στο στάδιο της δικαιολόγησης.

⁷⁷ Πρόκειται για την απόφαση Kadi και Al Barakat (συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-402/05 P και C-415/05 P). Το κείμενο της απόφασης έχει δημοσιευτεί εδώ: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=67611&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=401563>. Για συστηματική ανάλυση των προοπτικών της Kadi βλ. Περάκης, Μ., Η ένταξη & εφαρμογή του διεθνούς κανόνα στην έννομη τάξη της Ε.Ε., Μελέτες Ευρωπαϊκού Δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 280-283

παράγραφο 2 μια νέα νομική βάση για το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο με την οποία μπορούν, σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, να θεσπίζουν κανόνες σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων τους. Οι κανόνες αυτές αφορούν τόσο την Ένωση όσο και τα κράτη μέλη. Η σημασία της νέας αυτής νομικής βάσης ανιχνεύεται στην ουσιαστική αποσύνδεση του δικαιώματος προστασίας προσωπικών δεδομένων από την έννοια της ενιαίας αγοράς. Πλέον, όλες οι προστατευτικές για το δικαίωμα νομοθετικές πράξεις έχουν ως νομικό έρεισμα το άρθρο 16 ΣΛΕΕ. Σημειώνεται εδώ πως η ανωτέρω διαπίστωση δεν καταργεί την έννοια της ελεύθερης ροής δεδομένων, εφόσον δε υπάρχει και η υπόμνηση του άρθρου 39 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση στην τελευταία περίοδο του άρθρου 16 ΣΛΕΕ. Κάθε προστατευτική για το δικαίωμα προστασίας ρύθμιση πρέπει να λαμβάνει υπόψη την υποχρέωση για ελεύθερη ροή δεδομένων και αντίστροφα. Πρόκειται δηλαδή για μία ιδιότυπη «σύγκρουση» δύο εκφάνσεων του ίδιου δικαιώματος. Ένα τελευταίο σημείο που χρήζει αναφοράς είναι και η ύπαρξη των Δηλώσεων 20, η οποία αναφέρει πως όταν πρόκειται να θεσπισθούν, βάσει του άρθρου 16 ΣΛΕΕ, κανόνες για την προστασία των προσωπικών δεδομένων οι οποίοι μπορεί να έχουν άμεσες συνέπειες για την εθνική ασφάλεια, τούτο πρέπει να λαμβάνεται δεόντως υπόψη και 21 που αφορά στην προστασία προσωπικών δεδομένων στον τομέα της δικαστικής και αστυνομικής συνεργασίας και των ποινικών υποθέσεων. Οι δύο Δηλώσεις αυτές έχουν προσαρτηθεί στη ΣΛΕΕ και έχουν τυπική ισχύ πρωτογενούς Ενωσιακού Δικαίου.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση κατάφερε μέσα από μια μακρά εξελικτική διαδικασία να κατοχυρώσει το δικαίωμα προστασίας από αθέμιτη επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των φυσικών προσώπων. Η προστασία αυτή, ωστόσο αναμένεται να δοκιμαστεί έντονα τα επόμενα χρόνια, υπό την πίεση του ίδιου παράγοντα με αυτού που την κατέστησε αναγκαία: των τεχνολογικών εξελίξεων.

ΜΕΡΟΣ Γ'

Το νέο νομικό πλαίσιο

A. Ιστορικά στοιχεία

Ο όρος «δεδομένα» αποτελεί γλωσσικό δάνειο από την επιστημονική ορολογία της Πληροφορικής. Η νομική επιστήμη πολύ συχνά δανείζεται όρους από συγγενικές ή μη επιστήμες ή επιστημονικούς κλάδους προκειμένου να στοιχειοθετήσει με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια το αντικείμενο που επιχειρεί να ρυθμίσει. Η πρακτική αυτή, ωστόσο, εννοιολογικού δανεισμού ενέχει τον εξής κίνδυνο: η ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη μεταβάλλει αντιστοίχως και το εννοιολογικό περιεχόμενο λέξεων οι οποίες παλαιότερα μπορεί να φάνταζαν «παγωμένες». Όσο οι έννοιες αλλάζουν τόσο μεταβάλλεται και η ανάγκη ρύθμισης του περιεχομένου τους, ειδικά από τη στιγμή που έχουν τόσο ευρύ αντίκτυπο στο κοινωνικό σύνολο όσο η έννοια των προσωπικών δεδομένων. Ο κίνδυνος αυτός μπορεί να αντιμετωπιστεί είτε με τη συνεχή παρακολούθηση της τεχνολογικής εξέλιξης και την ταυτόχρονη ενημέρωση των νομοθετικών κειμένων, είτε με την υιοθέτηση ευρείας εννοιολογικής προσέγγισης των υπό ρύθμιση αντικειμένων. Καμία εκ των δύο μεθόδων δε μπορεί να θεωρηθεί ορθότερη, παρά μόνο εάν εξεταστούν συγκριτικά υπό το πρίσμα μιας *ad hoc* κατάστασης. Ο ανωτέρω προβληματισμός σχετικά με τη μεθοδολογική προσέγγιση μιας νομοθετικής ρύθμισης αποτυπώνεται ευκρινώς στο δίκαιο των προσωπικών δεδομένων.

Χρονολογικά, βρισκόμαστε σε μια περίοδο που η θεαματική ανάπτυξη του διαδικτύου, οι σελίδες κοινωνικής δικτύωσης, οι έξυπνες κάρτες και το υπολογιστικό νέφος (cloud) αποτελούν εκ των ων ουκ άνευ της καθημερινής πραγματικότητας και η χρήση των προσφερόμενων προϊόντων, αγαθών και υπηρεσιών προϋποθέτουν την εγκαθίδρυση κλίματος εμπιστοσύνης ως προς την ασφάλεια των συναλλαγών. Ο Ενωσιακός νομοθέτης βρίσκεται μπροστά σε ένα δίλημμα με δύο λύσεις να παρουσιάζονται ως πιο πιθανές: είτε θα εγκαταλείψει πλήρως την άποψη, ότι η προστασία των προσωπικών δεδομένων έναντι αθέμιτης επεξεργασίας αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα και θα

προσπαθήσει να εκσυγχρονίσει το αντίστοιχο Ενωσιακό νομοθετικό πλαίσιο υιοθετώντας μια πιο «χαλαρή» ρύθμιση τύπου Η.Π.Α.⁷⁸, ή θα μείνει «πιστός» στη μέχρι τότε διαμορφωθείσα άποψη, ότι η προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι θεμελιώδες δικαίωμα και θα εκσυγχρονίσει τα βασικά Ενωσιακά νομοθετήματα εξισορροπώντας ανάμεσα στην αποδοχή της τεχνολογικής εξέλιξης ως υφιστάμενη κατάσταση και στην ανάλογη προστασία που οφείλει να παρέχει σε ένα θεμελιώδες δικαίωμα. Οι μετέπειτα εξελίξεις έδειξαν, ότι ο Ενωσιακός νομοθέτης ακολούθησε τη δεύτερη επιλογή ανοίγοντας ένα νέο κεφάλαιο στην προστασία των προσωπικών δεδομένων στο Ενωσιακό δίκαιο.

B. Η πρόταση της Επιτροπής

Στις 25 Ιανουαρίου 2012 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών⁷⁹. Με την Πρόταση αυτή, η Επιτροπή πρότεινε ένα νέο νομικό πλαίσιο για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στην Ε.Ε. αποτελούμενο από ένα Γενικό Κανονισμό και μία Οδηγία. Αφού αναγνώρισε, ότι οι νέες τεχνολογικές εξελίξεις δημιουργούν προκλήσεις για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ότι η οικοδόμηση εμπιστοσύνης στο «επιγραμμικό» περιβάλλον είναι καθοριστικής σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη, η Επιτροπή έκανε ιδιαίτερη μνεία στο πρωτογενές Ενωσιακό δίκαιο και ειδικότερα στο άρθρο 16 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ και στο άρθρο 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. δίνοντας ουσιαστική απάντηση στο δίλημμα

⁷⁸ Στις Ηνωμένες Πολιτείες δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος ομοσπονδιακός νόμος που να ρυθμίζει τα της συλλογής και επεξεργασίας/χρήσης των προσωπικών δεδομένων. Αντίθετα, υπάρχει πληθώρα νομοθετικών κειμένων τόσο ομοσπονδιακών όσο και πολιτειακών (state laws) που περιλαμβάνουν ρυθμίσεις αφορώσες στην προστασία των προσωπικών δεδομένων και τα οποία πολλές φορές έρχονται σε αντίθεση μεταξύ τους και δημιουργούν σύγχυση περί του εφαρμοστέου δικαίου. Μέσα σε αυτό το κλίμα διάφορες κυβερνητικές αρχές έχουν αναπτύξει την έννοια των best practices οι οποίες, αν και δεν αποτελούν παραδοσιακό δίκαιο προσομοιάζουν στην ευρωπαϊκή έννοια της εναρμόνισης.

⁷⁹ Έγγραφο 52012PC0011, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:52012PC0011&qid=1509280171488>

που αναλύσαμε πιο πάνω. Επικαλούμενη δε τη ρήτρα της παραγράφου 2 του άρθρου 16 ΣΛΕΕ για τη θέσπιση κανόνων προστασίας τόνισε την αναγκαιότητα να διασφαλίζεται ότι το θεμελιώδες δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θα εφαρμόζεται με συνεκτικότητα στο πλαίσιο όλων των πολιτικών της Ε.Ε.. Τέλος, αφού αναγνώρισε την εγκυρότητα και διαχρονική ισχύ του υφιστάμενου νομικού πλαισίου κατέδειξε, εντούτοις, την αποτυχία να δημιουργήσει ασφάλεια δικαίου και να εφησυχάσει την αντίληψη του κοινού⁸⁰ ότι υπάρχουν σημαντικοί κίνδυνοι οι οποίοι σχετίζονται ειδικότερα με την επιγραμμική⁸¹ δραστηριότητα. Στόχος της Πρότασης ήταν η έναρξη της διαδικασίας για την οικοδόμηση ενός ισχυρότερου, συνεκτικότερου πλαισίου προστασίας υποστηριζόμενο από ισχυρή επιβολή του νόμου, η οποία θα επιτρέψει στην ψηφιακή οικονομία να αναπτυχθεί σε ολόκληρη την εσωτερική αγορά και στα φυσικά πρόσωπα να ασκούν έλεγχο επί των δεδομένων που τα αφορούν.

Η Πρόταση βασίστηκε στο άρθρο 16 ΣΛΕΕ, το οποίο είναι η νέα νομική βάση για τη θέσπιση κανόνων περί προστασίας των δεδομένων δυνάμει της συνθήκης της Λισαβόνας. Η διάταξη αυτή επιτρέπει τη θέσπιση κανόνων σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τα κράτη μέλη κατά την άσκηση δραστηριοτήτων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης. Επιτρέπει επίσης τη θέσπιση κανόνων σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, συμπεριλαμβανομένων των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που υποβάλλονται σε επεξεργασία από τα κράτη μέλη ή ιδιώτες.

Ο Κανονισμός θεωρήθηκε ως η πλέον κατάλληλη νομική πράξη για τον καθορισμό του πλαισίου για την προστασία των δεδομένων προσωπικού

⁸⁰ Έκτακτο Ευρωβαρόμετρο (ΕΒ) 359, Data Protection and Electronic Identity in the EU (Προστασία των δεδομένων και ηλεκτρονική ταυτότητα στην ΕΕ) (2011): http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_359_en.pdf.

⁸¹ Ο όρος «επιγραμμική δραστηριότητα» αποτελεί πιστή πλην αδόκιμη μετάφραση του όρου “line activity”. Σημειώνεται πως γλώσσα εργασίας του Κανονισμού ήταν τα Αγγλικά. Επομένως, η αυθεντική ερμηνεία της ορολογίας που χρησιμοποιείται πρέπει να γίνεται με προσφυγή στους αγγλικούς όρους.

χαρακτήρα στην Ένωση. Η άμεση εφαρμογή του κανονισμού σύμφωνα με το άρθρο 288 ΣΛΕΕ θα παράσχει μεγαλύτερη ασφάλεια δικαίου θεσπίζοντας ένα εναρμονισμένο σύνολο βασικών κανόνων, βελτιώνοντας την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των φυσικών προσώπων.

Η Πρόταση επικαλέστηκε και την αρχή της επικουρικότητας (άρθρο 5 παράγραφος 3 ΣΕΕ) σύμφωνα με την οποία, μέτρα στο επίπεδο της Ένωσης λαμβάνονται μόνον εφόσον και κατά τον βαθμό που οι προβλεπόμενοι στόχοι δεν μπορούν να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη μέλη, μπορούν όμως, λόγω της κλίμακας ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα από την Ένωση. Ειδικότερα, η Επιτροπή ισχυρίστηκε, μεταξύ άλλων, πως το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, απαιτεί το ίδιο επίπεδο προστασίας των δεδομένων σε ολόκληρη την Ένωση. Η απουσία κοινών κανόνων της Ε.Ε. ενείχε τον κίνδυνο διαφορετικών επιπέδων προστασίας στα κράτη μέλη και δημιουργούσε περιορισμούς στις διασυνοριακές ροές δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μεταξύ κρατών μελών με διαφορετικά πρότυπα. Επιπλέον, η επιβολή της νομοθεσίας για την προστασία των δεδομένων συνεπαγόταν πρακτικές δυσκολίες και απαιτείτο συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και των αρχών τους, η οποία έπρεπε να οργανωθεί σε επίπεδο Ε.Ε. προκειμένου να διασφαλίζεται ενιαία εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης. Επιπροσθέτως, τα κράτη μέλη δε μπορούσαν να μειώσουν από μόνα τους τα προβλήματα της τότε παρούσας κατάστασης, και ιδίως εκείνα που οφείλονται στον κατακερματισμό των εθνικών νομοθεσιών. Επομένως, υπήρχε συγκεκριμένη αναγκαιότητα θέσπισης ενός εναρμονισμένου και συνεκτικού πλαισίου, το οποίο θα επιτρέψει την ομαλή διασυνοριακή διαβίβαση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εντός της Ε.Ε., διασφαλίζοντας παράλληλα αποτελεσματική προστασία για όλα τα φυσικά πρόσωπα σε ολόκληρη την Ένωση.

Αφού θεμελίωσε την αρμοδιότητά βάσει της οποίας κατέληξε στη διαμόρφωση της Πρότασης, η Επιτροπή έκανε και ορισμένες παρατηρήσεις όσον αφορά στο υπό ρύθμιση δικαίωμα υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας.. Επισήμανε πως το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού

χαρακτήρα κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 του Χάρτη και στο άρθρο 16 ΣΛΕΕ, καθώς και στο άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Υπενθύμισε επίσης και την παρατήρηση που έκανε το Δικαστήριο⁸², ότι δηλαδή το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι απόλυτο, αλλά πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε σχέση με τον ρόλο που επιτελεί στην κοινωνία⁸³.

Η Πρόταση της Επιτροπής έλαβε ως επί το πλείστο θετικά σχόλια όσον αφορά στο Γενικό Κανονισμό. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή στη σχετική Γνώμη της⁸⁴ επικρότησε το γενικό προσανατολισμό της Επιτροπής και συμφώνησε με την επιλογή του προτεινόμενου εξουσιοδοτικού ερείσματος διατυπώνοντας την ικανοποίησή της για τη μεγάλη έμφαση που δίδεται στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Διατύπωσε, φυσικά, ορισμένες επιφυλάξεις όσον αφορά σε ειδικά ζητήματα όπως η προστασία των παιδιών και η παράλειψη πρόβλεψης δικαιώματος των κρατών μελών να υιοθετούν εθνικούς κανόνες προστασίας. Στο ίδιο πλαίσιο κινήθηκε και η Γνώμη⁸⁵ της Ομάδας Εργασίας του άρθρου 29, η οποία όμως στηλίτευσε την Πρόταση ως προς το κομμάτι της επιλογής της νομικής πράξης της Οδηγίας⁸⁶ για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, της διερεύνησης, της ανίχνευσης ή της δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων, περιλαμβανομένων της προστασίας από απειλές κατά της δημόσιας ασφάλειας και της αποτροπής τους.

⁸² Δικαστήριο της ΕΕ, απόφαση της 9.11.2010, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-92/09 και C-93/09, βλ. πιο πάνω υποσημείωση υπ' αριθ. 76

⁸³ Σύμφωνα με το άρθρο 52 παράγραφος 1 του Χάρτη, επιτρέπεται η επιβολή περιορισμών στην άσκηση του δικαιώματος προστασίας των δεδομένων υπό την προϋπόθεση ότι οι περιορισμοί αυτοί προβλέπονται από τον νόμο, σέβονται το βασικό περιεχόμενο των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών και ότι, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, είναι αναγκαίοι και ανταποκρίνονται πραγματικά σε σκοπούς γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση ή στην ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων

⁸⁴ Έγγραφο C:2012:229:TOC <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:229:FULL&from=EL> σελ. 95 επόμενα

⁸⁵ Γνώμη 01/2012 σχετικά με την πρόταση μεταρρύθμισης της προστασίας δεδομένων http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2012/wp191_en.pdf

⁸⁶ Έγγραφο 32016L0680 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1509291148236&uri=CELEX:32016L0680>

Μετά την ολοκλήρωση όλων των ενεργειών που προβλέπει η συνήθης νομοθετική διαδικασία⁸⁷ (άρθρα 289 και 294 ΣΛΕΕ), το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφάσισαν στις 27 Απριλίου 2016 την υιοθέτηση ενός νέου νομικού πλαισίου στην Ε.Ε. για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Το νομικό πλαίσιο αυτό είναι το ίδιο που περιλαμβάνονταν στην Πρόταση της Επιτροπής και αποτελείται από μια Οδηγία (2016/680) και έναν Κανονισμό⁸⁸. Αμφότερα τα νομοθετήματα αποτελούν πραγματικές τομές στην προστασία των προσωπικών δεδομένων σε Ενωσιακό επίπεδο, αλλά ο Κανονισμός 2016/679 ή Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων (εφεξής ΓΚΠΔ) απαριθμεί 99 άρθρα έναντι 34 της Οδηγίας και προβάλλει ως το πλέον βασικό ευρωπαϊκό κείμενο για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στην Ε.Ε.. Είναι, επομένως, λογικό η παρούσα μελέτη, σε αυτό το σημείο, να επικεντρωθεί στον ΓΚΠΔ και στην ανάδειξη των σημαντικότερων αλλαγών που επιφέρει στην προστασία των προσωπικών δεδομένων. Τροχοπέδη στην ανάδειξη αυτή αποτελεί η έλλειψη νομολογιακού «σχολιασμού» του Κανονισμού, καθώς η έναρξη ισχύος του έχει προγραμματιστεί για τα μέσα του 2018 και συγκεκριμένα για τις 25 Μαΐου 2018. Ωστόσο, τόσο η ευρωπαϊκή, όσο και η ελληνική βιβλιογραφία έχουν αποπειραθεί να αποκρυπτογραφήσουν τις σημαντικότερες αλλαγές που εισάγονται αν και όχι εκτενώς. Φυσικά, μία ανάλυση που δεν έχει την υποστήριξη της νομολογίας δεν αποτελεί ακριβώς ανάλυση, αλλά εκτίμηση και ίσως ερμηνεία. Μολαταύτα στις επόμενες σελίδες επιχειρείται η σκιαγράφηση των καινοτομιών που εισάγει ο ΓΚΠΔ, σε μια απόπειρα «χαρτογράφησης» της νέας κατάστασης, με τη βοήθεια της ουσιαστικής ερμηνείας του ΓΚΠΔ που επιχειρεί η Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29⁸⁹.

⁸⁷ Θέση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 12ης Μαρτίου 2014 (δεν έχει δημοσιευτεί ακόμη στην Επίσημη Εφημερίδα), και θέση του Συμβουλίου σε πρώτη ανάγνωση, της 8ης Απριλίου 2016 (δεν έχει δημοσιευτεί ακόμη στην Επίσημη Εφημερίδα). Θέση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 14ης Απριλίου 2016.

⁸⁸ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1509291835560&uri=CELEX:32016R0679>

⁸⁹ Η Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ αποτελείται από έναν εκπρόσωπο των εποπτικών αρχών προστασίας δεδομένων του κάθε κράτους-μέλους, έναν εκπρόσωπο των αρχών που έχουν συσταθεί για τα Ευρωπαϊκά όργανα και έναν εκπρόσωπο της Επιτροπής και έχει αρμοδιότητα να εξετάζει οποιοδήποτε θέμα σχετικό με την εφαρμογή των εθνικών διατάξεων. Αν

Γ1. Το δικαίωμα στη λήθη

Το δικαίωμα στη λήθη αποτελεί ένα νέο ψηφιακό δικαίωμα, το οποίο περιλαμβάνεται στο άρθρο 17 του ΓΚΠΔ. Η Viviane Reding, ωστόσο, πρώην Επίτροπος Δικαιοσύνης της Ε.Ε. και πρώην Αντιπρόεδρος της Επιτροπής έχει τονίσει πως το δικαίωμα στη λήθη βασίζεται σε ήδη υπάρχοντες κανόνες και δεν αποτελεί δικαίωμα *ex novo*⁹⁰. Το δικαίωμα στη λήθη αναγνωρίστηκε σε Ενωσιακό επίπεδο με την απόφαση⁹¹ της 13ης Μαΐου 2014 του Δικαστηρίου της Ε.Ε.. Η υπόθεση αυτή αφορούσε στις μηχανές αναζήτησης και την υποχρέωσή τους να αφαιρούν συνδέσμους προς ιστοσελίδες από τις λίστες των αποτελεσμάτων τους, έπειτα από αιτήματα των υποκειμένων των δεδομένων, με το επιχείρημα ότι οι πληροφορίες αυτές δε θα πρέπει πλέον να συνδέονται με το όνομά τους μέσω ενός τέτοιου καταλόγου.

Πιο συγκεκριμένα, στις 5 Μαρτίου 2010 ο M. Costeja González, ισπανικής ιθαγένειας και κάτοικος Ισπανίας, υπέβαλε στην Ισπανική Αρχή Προστασίας Δεδομένων (εφεξής ΑΕPD) καταγγελία κατά της La Vanguardia Ediciones SL, η οποία εκδίδει καθημερινή εφημερίδα μεγάλης κυκλοφορίας, καθώς και κατά της Google Spain και της Google Inc. Η καταγγελία αυτή υποβλήθηκε, επειδή όταν ένας χρήστης του διαδικτύου εισήγε το ονοματεπώνυμο του M. Costeja González στη μηχανή αναζήτησης της Google, εμφανίζονταν σύνδεσμοι προς δύο σελίδες της εφημερίδας *La Vanguardia*, , στις οποίες περιλαμβανόταν ανακοίνωση, με μνεία του ονοματεπώνυμου του M. Costeja González, για πλειστηριασμούς ακινήτων κατόπιν κατάσχεσης που επιβλήθηκε λόγω κοινωνικοασφαλιστικών οφειλών. η ΑΕPD απέρριψε την εν λόγω καταγγελία στις 30 Ιουλίου του ίδιου έτους κατά το μέρος που αφορούσε την *La Vanguardia*, εκτιμώντας ότι η εκ μέρους της δημοσίευση των επίμαχων

και η Ομάδα αυτή λειτουργεί στα πλαίσια της Οδηγίας 95/46/ΕΚ, η οποία αναμένεται να καταργηθεί τον Μάιο του 2018, έχει προσφέρει χρήσιμες εξηγήσεις σχετικά με τα σκώδη ζητήματα που προκύπτουν από την εφαρμογή του ΓΚΠΔ.

⁹⁰ Reding, V., The EU Data Protection Reform 2012: Making Europe the Standard Setter for Modern Data Protection Rules in the Digital Age, Speech 12/26, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-26_el.htm

⁹¹ Υπόθεση C-131/12, Google Spain κατά ΑΕPD, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=152065&pageIndex=0&doclang=E&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=588114>

πληροφοριών ήταν από νομικής άποψης δικαιολογημένη, την έκανε όμως δεκτή κατά το μέρος που αφορούσε την Google Spain και την Google Inc. Η AEPD έκρινε, ότι οι φορείς εκμετάλλευσης μηχανών αναζήτησης υπόκεινται στη νομοθεσία περί προστασίας των δεδομένων, δεδομένου ότι προβαίνουν σε επεξεργασία δεδομένων για την οποία φέρουν ευθύνη και ότι ασκούν δραστηριότητες ενδιάμεσου στην κοινωνία της πληροφορίας. Η Google Spain και η Google Inc. προσέβαλαν, καθεμία χωριστά, την εν λόγω απόφαση ενώπιον του Audiencia Nacional το οποίο ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο σειρά προδικαστικών ερωτημάτων⁹² ως προς το κατά πόσον οι σχετικές διατάξεις της Οδηγίας θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως νομική βάση για τις αξιώσεις του M. Costeja González περί αφαίρεσης των προσωπικών του δεδομένων από τη λίστα αποτελεσμάτων αναζήτησης που πραγματοποιείται στο διαδίκτυο.

Η επιρροή του Δικαστηρίου από την ήδη δημοσιευμένη τότε Πρόταση της Επιτροπής και τη σκοπούμενη κατοχύρωση του δικαιώματος στη λήθη και η επακόλουθη δέσμευσή του στη διαδικασία μεταρρύθμισης του νομικού πλαισίου για την προστασία δεδομένων είναι εμφανής και από το επιχείρημά του *ότι ακόμη και η αρχικώς νόμιμη επεξεργασία, μπορεί να καταστεί ασυμβίβαστη με την Οδηγία, σε περίπτωση που τα εν λόγω δεδομένα δεν είναι πλέον απαραίτητα σύμφωνα με τους σκοπούς για τους οποίους συλλέχθηκαν ή υπέστησαν επεξεργασία*. Προσφεύγοντας δε και σε ρυθμίσεις του πρωτογενούς Ενωσιακού δικαίου, τόνισε ότι το δικαίωμα του υποκειμένου των δεδομένων να ζητά την αφαίρεση των πληροφοριών που το αφορούν από τα αποτελέσματα των μηχανών αναζήτησης βασίζεται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη και τα ότι τα δικαιώματα αυτά παρακάμπτουν, όχι μόνο το οικονομικό συμφέρον του χειριστή της μηχανής αναζήτησης, αλλά και το ενδιαφέρον του ευρύτερου κοινού για την εξεύρεση πληροφοριών σχετικά με το υποκείμενο των δεδομένων. Εξαίρεση αποτελούν τα δημόσια πρόσωπα, καθώς η παρέμβαση στα θεμελιώδη δικαιώματά τους δικαιολογούνται από το επικρατέστερο ενδιαφέρον του ευρύτερου κοινού να έχει πρόσβαση στις εν λόγω

⁹² Βλ. σκέψη 20 της υπό ανάλυση απόφασης

πληροφορίες. Κάνοντας, τέλος, υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης στα αποτελέσματα της ερμηνευτικής του προσέγγισης, το Δικαστήριο έκρινε πως πράγματι θεμελιώνεται το δικαίωμα του υποκειμένου των δεδομένων να μη συνδέονται πλέον οι πληροφορίες αυτές με το όνομά του μέσω των αποτελεσμάτων αναζήτησης.

Αν και ο Κανονισμός δεν έχει τεθεί ακόμα σε εφαρμογή το νέο αυτό ψηφιακό δικαίωμα έχει κερδίσει αρκετό έδαφος. Οι μηχανές αναζήτησης έχουν συμμορφωθεί με την απόφαση του Δικαστηρίου και ανταποκρίνονται, πλέον, στα αιτήματα διαγραφής. Μετά την Google, τόσο η Bing όσο και η Yahoo έχουν δημοσιεύσει ηλεκτρονική αίτηση για διαγραφή⁹³.

Ωστόσο, το ψηφιακό δικαίωμα στη λήθη δεν αφορά μόνο στην υποχρέωση των παρόχων μηχανών αναζήτησης να αφαιρούν συνδέσμους που αφορούν προσωπικά δεδομένα. Και αυτό, καθότι ενσαρκώνει στην ουσία το αίτημα των ατόμων να έχουν τη δυνατότητα να επιτυγχάνουν την αφαίρεση των προσωπικών τους δεδομένων, ιδίως εκείνων που έχουν δημοσιευθεί σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, εκτός εάν υπάρχει επιτακτικός λόγος για τη διατήρησή τους.

Στην πράξη, το δικαίωμα στη λήθη αφορά τη δυνατότητα αποτελεσματικής αντιμετώπισης των συνεπειών του Διαδικτύου που «δεν ξεχνά ποτέ», εξασφαλίζοντας την προσωπική αυτονομία του ατόμου και την προστασία της ιδιωτικής ζωής. Στον ψηφιακό κόσμο, το δικαίωμα αυτό παίρνει μια πιο ρεαλιστική μορφή: γίνεται αντιληπτό ως το αίτημα ενός ατόμου σε διαγραφή των δεδομένων που τον αφορούν και μπορεί κάλλιστα να αναδιατυπωθεί ως «δικαίωμα στη λήθη του κυβερνοχώρου»⁹⁴.

⁹³ Βλ. "Microsoft and Respond to a European "right to be forgotten " requests", The Guardian, 1 Δεκεμβρίου 2014, <https://www.theguardian.com/technology/2014/dec/01/microsoft-yahoo-right-to-be-forgotten>

⁹⁴ Xanthoulis, N., Conceptualizing a Right to Oblivion in the Digital World: A Human Rights-Based Approach (2012), https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2064503

Γ2. Ο Υπεύθυνος Προστασίας (Data Protection Officer)

Με το άρθρο 37 του ΓΚΠΔ καθιερώνεται στο πλαίσιο προστασίας δεδομένων στο Ενωσιακό δίκαιο, ο θεσμός του Υπεύθυνου Προστασίας. Ο Υπεύθυνος Προστασίας αναμένεται να αποτελέσει θεμέλιο λίθο του συστήματος επιμερισμού της ευθύνης, που θεσπίζει ο ΓΚΠΔ. Αν και η προσωπική ευθύνη του Υπεύθυνου Προστασίας για οποιαδήποτε μη συμμόρφωση αποκλείεται εξ αρχής, η παρουσία του σε συνδυασμό με τον αυξημένο βαθμό αυτονομίας που εκ νόμου απαιτείται να απολαμβάνει σκοπούν στην εξασφάλιση ότι ο Υπεύθυνος και ο Εκτελών την επεξεργασία έχουν επαρκή και εξειδικευμένη βοήθεια στο έργο που καλούνται να επιτελέσουν. Σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 37 ο διορισμός Υπευθύνου Προστασίας είναι υποχρεωτικός σε τρεις περιπτώσεις: α) στην περίπτωση που η επεξεργασία διενεργείται από δημόσια αρχή ή φορέα, (β) στην περίπτωση που οι βασικές (core) δραστηριότητες επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων απαιτούν τακτική και συστηματική παρακολούθηση των υποκειμένων των δεδομένων σε μεγάλη κλίμακα ή (γ) όταν απαιτούν μεγάλης κλίμακας επεξεργασία κατηγοριών ευαίσθητων δεδομένων (άρθρα 9 και 10 ΓΚΠΔ). Η πρώτη κατηγορία είναι περισσότερο ξεκάθαρη⁹⁵, αλλά οι άλλες δύο απαιτούν μια κάποια διασάφηση. Συναφώς, ως βασικές δραστηριότητες (core activities) μπορούν να χαρακτηριστούν εκείνες στις οποίες λαμβάνει χώρα συλλογή και επεξεργασία δεδομένων που καταλήγει στη δημιουργία σχετικού αρχείου, όπως για παράδειγμα συμβαίνει σε ένα νοσοκομείο ή μια εταιρεία παροχής υπηρεσιών ασφάλειας. Αντίστοιχα, ως δραστηριότητες μεγάλης κλίμακας μπορούν να χαρακτηριστούν οι περιπτώσεις διαδικτυακής επεξεργασίας με σκοπό την εμπορική προώθηση, οι τραπεζικές και οι ασφαλιστικές δραστηριότητες. Ένα σημείο που χρήζει διευκρίνισης είναι το συνδυαστικό «και» στην Τρίτη κατηγορία

⁹⁵ Η Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29 θεωρεί πως το τί θεωρείται δημόσια αρχή ή φορέας πρέπει να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα του εθνικού δικαίου. Η άποψη αυτή είναι μάλλον επιφυλακτική. Αν λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι η ερμηνεία της έννοιας του δημόσιου οργανισμού έχει εναρμονιστεί σημαντικά, ιδίως στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων (βλ.) και το ότι ο διορισμός Υπευθύνου Προστασίας δρα προστατευτικά για το υπό εξέταση δικαίωμα, θα ήταν νομικά λυσιτελές να υιοθετήσουμε Ενωσιακή, ευρύτερη, ερμηνεία για την έννοια του δημόσιου φορέα. Σε κάθε περίπτωση και σύμφωνα με το άρθρο 6 του ΓΚΠΔ η αυτονομία των κρατών μελών να θεσπίζουν ειδικότερες ρυθμίσεις είναι ελεύθερη, στο μέτρο που οι ρυθμίσεις αυτές είναι πιο εξειδικευμένες από όσα ορίζονται στον Κανονισμό.

(υπό (γ)). Σημειώνεται εδώ ότι η υποχρέωση διορισμού Υπεύθυνου Προστασίας δεν υφίσταται στην περίπτωση σωρευτικής επεξεργασίας τόσο ειδικών κατηγοριών προσωπικών δεδομένων (άρθρο 9) όσο και δεδομένων που αφορούν ποινικές καταδίκες (άρθρο 10). Η δικαιοπολιτικά ορθή ερμηνεία του ΓΚΠΔ επιβάλλει να θεωρήσουμε πως η υποχρέωση διορισμού Υπεύθυνου Προστασίας υφίσταται σε οποιαδήποτε από τις δύο περιπτώσεις επεξεργασίας. Η γενικότερη κατεύθυνση, την οποία ακολουθεί η Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29⁹⁶, υποστηρίζει το διορισμό Υπεύθυνου Προστασίας σε όλες τις περιπτώσεις, πέρα από εκείνες στις οποίες είναι ξεκάθαρο ότι δεν απαιτείται. Ωστόσο, ο διορισμός του, ακόμα και αν είναι προαιρετικός, επισύρει όλες τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στα άρθρα 37-39. Σε κάθε περίπτωση, η επιλογή για μη διορισμό Υπεύθυνου Προστασίας πρέπει να αιτιολογείται επαρκώς και εγγράφως σύμφωνα με την αρχή της λογοδοσίας. Το άρθρο 37 εφαρμόζεται τόσο για τους Υπεύθυνους Επεξεργασίας όσο και τους Εκτελούντες την επεξεργασία. Αυτό σημαίνει ότι η υποχρέωση για διορισμό Υπεύθυνου Επεξεργασίας μπορεί να βαρύνει αμφότερους ή τον έναν από τους δύο. Ο Υπεύθυνος Προστασίας απολαμβάνει μιας ιδιότυπης ασυλίας έναντι των κυρώσεων του ΓΚΠΔ, ωστόσο μπορεί να ευθύνεται αστικά έναντι του Υπεύθυνου ή του Εκτελούντα την επεξεργασία για τυχόν παροχή εσφαλμένων συμβουλών. Πάντως, χαίρει λειτουργικής και οικονομικής ανεξαρτησίας, αυτονομίας και ασυλίας. Υποχρεούται να έχει ως προτεραιότητα τα καθήκοντα του Υπεύθυνου Προστασίας. Τα στοιχεία επικοινωνίας με τον Υπεύθυνο Επεξεργασίας πρέπει να είναι διαθέσιμα τόσο στα υποκείμενα των δεδομένων, για να διευκολύνεται η ενάσκηση των δικαιωμάτων τους, ιδίως των δικαιωμάτων διόρθωσης, φορητότητας, πρόσβασης και διαγραφής, όσο και στην επιβλέπουσα αρχή ώστε να καθίσταται δυνατή η συνεργασία μαζί του. Τα επαγγελματικά/τυπικά προσόντα του Υπεύθυνου Προστασίας δε διευκρινίζονται επαρκώς στον Κανονισμό, ωστόσο είναι δεδομένο πως θα πρέπει να έχει μεγάλη εμπειρία στο δίκαιο προσωπικών δεδομένων και εξαιρετικές επικοινωνιακές και οργανωτικές δεξιότητες ειδικά στην περίπτωση

⁹⁶ Οδηγίες για τους Υπεύθυνους Προστασίας 16/EN WP 243
http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2016-51/wp243_en_40855.pdf

μεγάλων επιχειρήσεων των οποίων διάφορα τμήματα θα πρέπει να συνεργαστούν⁹⁷. Παρόλα αυτά, η Ελληνική Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα έχει ισχυριστεί⁹⁸ πως ο ΓΚΠΔ δε θέτει κάποια υποχρεωτική απαίτηση για προηγούμενη πιστοποίηση του Υπεύθυνου Προστασίας. Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και η Βελγική Αρχή με την υπ' αριθ. 4/2017 γνωμοδότησή της. Αντιθέτως η Ισπανική Αρχή υιοθέτησε⁹⁹ ορισμένες κατευθυντήριες γραμμές που θα πρέπει να διέπουν το σύστημα πιστοποίησης προσώπων ως Υπεύθυνων Προστασίας. Η θέση του Υπεύθυνου Επεξεργασίας μέσα στην επιχείρηση έχει δημιουργήσει ζητήματα. Ο διορισμός κάποιου ήδη υπάρχοντα υπαλλήλου ως υπεύθυνου Προστασίας καταρχήν δεν απαγορεύεται. Ωστόσο, για να μην υπάρχει ζήτημα σύγκρουσης συμφερόντων δε μπορεί να διοριστεί Υπεύθυνος Επεξεργασίας ο νομικός της σύμβουλος της επιχείρησης που παρέχει τις υπηρεσίες του in house ή υπάλληλος τμήματος που αποτελεί τον υπεύθυνο ή τον εκτελούντα την επεξεργασία δεδομένων¹⁰⁰ (π.χ. HR, IT¹⁰¹ κλπ.). Αξίζει να σημειωθεί και το ότι, σε περίπτωση που οι υπηρεσίες Υπεύθυνου Επεξεργασίας παρέχονται οργανωμένα από κάποια εταιρεία ως εξωτερικού παρόχου, οι Υπεύθυνοι Προστασίας θα πρέπει να μην έχουν πρόσβαση στο έργο των συναδέλφων τους και να μην αναλαμβάνουν θέση Υπεύθυνου Επεξεργασίας σε επιχειρήσεις ανταγωνιστές. Εν κατακλείδι, ο ρόλος του Υπεύθυνου Επεξεργασίας αναδεικνύεται μέσα από τη συμμετοχή που, δυνάμει της παραγράφου 1 του άρθρου 39, καλείται να έχει στην τήρηση του αρχείου επεξεργασίας του άρθρου 30. Σύμφωνα με το τελευταίο, ο υπεύθυνος επεξεργασίας έχει την υποχρέωση να τηρεί αρχείο καταγραφής όλων των επεξεργασιών για τις οποίες είναι υπεύθυνος, τίποτα όμως δεν τον εμποδίζει να αναθέτει στον Υπεύθυνο Προστασίας την καταγραφή αυτή. Φυσικά, ο τελικώς υπεύθυνος είναι ο υπεύθυνος επεξεργασίας. Σύμφωνα με την άποψη της Ομάδας Εργασίας του άρθρου 29, το ίδιο ισχύει mutatis

⁹⁷ Ιωάννης Ε. Γιαννακάκης, Ο Ρόλος και οι ευθύνες του Data Protection Officer, Cyber & Privacy Insurance Quote, <http://www.cyberinsurancequote.gr/insurance/nomothesia/>

⁹⁸ Βλ. Ανακοίνωση της Αρχής με αριθ. Πρωτοκόλλου Γ/ΕΞ/6007 / 9-8-2017

⁹⁹ http://www.agpd.es/portalwebAGPD/temas/certificacion/common/pdf/ESQUEMA_AEPD_DPD.pdf

¹⁰⁰ Έτσι ο Δ. Ζωγραφόπουλος στην εισήγησή του στο «Προστασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα-Οι προκλήσεις του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679-Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων-GDPR» στη Νομική Βιβλιοθήκη

¹⁰¹ Βλ. Την απόφαση της Βαυαρικής Αρχής σχετικά με το ζήτημα, https://www.lida.bayern.de/media/pm2016_08.pdf

mutandis και κατά την κατάρτιση της αξιολόγησης επίπτωσης στα προσωπικά δεδομένα (data protection impact assessment, DPIA)¹⁰².

Όπως ορθά παρατηρεί και ο Αλ. Νούσιας¹⁰³: η συμμόρφωση με τον Κανονισμό είναι η μία όψη του νομίσματος. Η άλλη αφορά στη σωστή ανάγνωση των δεδομένων, προκειμένου μέσα από αυτή να εντοπιστεί το σημείο που συναντώνται η τεχνολογία, η κοινωνία και η αγορά. Ο ρόλος του Υπεύθυνου Προστασίας είναι η παροχή βοήθειας στους διάφορους οργανισμούς-υπεύθυνους επεξεργασίας να εντοπίσουν το σημείο αυτό.

Γ3. Διευρυμένο Πεδίο Εφαρμογής (Territorial Scope)

Με την εφαρμογή του ΓΚΠΔ, το Ενωσιακό δίκαιο προστασίας δεδομένων αποκτά ρητά και ξεκάθαρα διευρυμένο πεδίο εφαρμογής και σε κράτη που δεν είναι μέλη της Ε.Ε.. Συγκεκριμένα, το άρθρο 3 του ΓΚΠΔ (εδαφικό πεδίο εφαρμογής) ορίζει πως ο Κανονισμός εφαρμόζεται τόσο σε περίπτωση που ο υπεύθυνος ή ο εκτελών την επεξεργασία βρίσκεται εντός της Ένωσης ακόμα και εάν η επεξεργασία τελείται εκτός της Ένωσης, όσο και στην περίπτωση που ακόμα και αν ο υπεύθυνος ή ο εκτελών την επεξεργασία βρίσκονται εκτός της Ένωσης το υποκείμενο των δεδομένων, ωστόσο, βρίσκονται στην Ένωση και για συγκεκριμένες περιπτώσεις (προσφορά αγαθών ή υπηρεσιών και παρακολούθηση συμπεριφοράς). Το άρθρο αυτό αποτελεί τη νομοθετική μετουσίωση της νομολογίας της Weltimmo¹⁰⁴. Αποτελεί, επίσης προσπάθεια να

¹⁰² Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την DPIA βλ. τη σχετική οδηγία της Ομάδας Εργασίας του άρθρου 29, WP 248 Guidelines on Data Protection Impact Assessment (DPIA) and determining whether processing is “likely to result in a high risk” for the purposes of Regulation 2016/679

¹⁰³ Αλέξανδρος Νούσιας, Καλώς ήρθατε στο Web 3.0! Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία δεδομένων και ο ρόλος του υπεύθυνου προστασίας δεδομένων

¹⁰⁴ Πρόκειται για την C-230/14, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/PDF/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2015.381.01.0006.01.ELL, το διατακτικό της οποίας ανέφερε: Το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών, έχει την έννοια ότι παρέχει τη δυνατότητα εφαρμογής της νομοθεσίας περί προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κράτους μέλους διαφορετικού από αυτό εντός του οποίου είναι εγκατεστημένος ο υπεύθυνος για την επεξεργασία των δεδομένων αυτών, υπό την προϋπόθεση ωστόσο ότι αυτός ασκεί, μέσω μόνιμης εγκαταστάσεως στο έδαφος του κράτους μέλους αυτού, πραγματική και ουσιαστικού χαρακτήρα δραστηριότητα, έστω και

μετρίαστούν στο μέλλον αντιθέσεις όπως αυτή στην προαναφερθείσα Google Spain. Εκεί, το Δικαστήριο διαφώνησε με την άποψη του Γενικού Εισαγγελέα, ο οποίος ισχυρίστηκε πως μία μηχανή διαδικτυακής αναζήτησης δε μπορεί να θεωρηθεί ως εκτελών την επεξεργασία δεδομένων που υπάρχουν δημοσιευμένα σε ιστοσελίδες που «φιλοξενούνται» από τρίτους παρόχους (σκέψεις 89-90). Το Δικαστήριο αποφάσισε τελικά πως η έννοια του εκτελούντος την επεξεργασία πρέπει να ερμηνεύεται διασταλτικά ούτως ώστε να αποκτούν τα υποκείμενα των δεδομένων αποτελεσματική και ολοκληρωμένη προστασία. Η στάση του Δικαστηρίου προσέγγισε αρνητική κριτική¹⁰⁵, καθώς μεταξύ άλλων ευνοούσε το forum shopping. Αν και ορθή στα περισσότερα σημεία της, η ανωτέρω κριτική παραβλέπει το γεγονός που, με τη θέση του ΓΚΠΔ σε εφαρμογή, αποτελεί την κορύφωση των εξελίξεων στο δίκαιο προστασίας προσωπικών δεδομένων σε Ενωσιακό επίπεδο: το δικαίωμα προστασίας έναντι της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων είναι πλέον θεμελιώδες. Η παραδοχή αυτή λαμβάνει νομοθετική ισχύ ήδη από το προοίμιο του ΓΚΠΔ¹⁰⁶ και αποτελεί και τη νομιμοποιητική βάση του διευρυμένου πεδίου εφαρμογής του προστατευτικού πλαισίου για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων. Η «υπερσυννοριακή¹⁰⁷» εφαρμογή και ισχύς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν είναι κάτι το νέο. Ήδη από το 1946 το Μεικτό Διαιτητικό Δικαστήριο¹⁰⁸ που συνεκλήθη ad hoc από τις κυβερνήσεις του Καναδά και των Η.Π.Α. απεφάνθη πως: «σύμφωνα με τις αρχές του διεθνούς δικαίου... κανένα κράτος δεν έχει το δικαίωμα να κάνει χρήση της επικράτειάς

περιορισμένη, στο πλαίσιο της οποίας πραγματοποιείται η επεξεργασία αυτή. Προκειμένου δε να προσδιορίσει, υπό περιστάσεις όπως αυτές της κύριας δίκης, αν συμβαίνει κάτι τέτοιο, το αιτούν δικαστήριο μπορεί να λάβει υπόψη, ιδίως, το γεγονός, αφενός, ότι η δραστηριότητα του υπευθύνου της εν λόγω επεξεργασίας, στο πλαίσιο της οποίας αυτή πραγματοποιείται, συνίσταται στη διαχείριση ιστοσελίδων αγγελιών ακινήτων σχετικά με ακίνητα που βρίσκονται στο έδαφος του κράτους μέλους αυτού, ιστοσελίδων συντεταγμένων στη γλώσσα του εν λόγω κράτους, και ότι η ανωτέρω δραστηριότητα συνδέεται, κατά συνέπεια, κυρίως, ή ακόμα και αποκλειστικώς, με το εν λόγω κράτος μέλος, και, αφετέρου, ότι ο υπεύθυνος αυτός έχει ορίσει εκπρόσωπο εντός του εν λόγω κράτους μέλους, επιφορτισμένο με την είσπραξη των απαιτήσεων από τη δραστηριότητα αυτή, καθώς και με την εκπροσώπησή του σε διοικητικές και δικαστικές διαδικασίες σχετικές με την επεξεργασία των οικείων δεδομένων.

¹⁰⁵ Βλ. ιδίως Kuner, Christopher (2015) The Court of Justice of the EU judgment on data protection and internet search engines. LSE Law, Society and Economy Working Paper Series

¹⁰⁶ Σκέψη (1) του ΓΚΠΔ

¹⁰⁷ Πρόκειται για εννοιολογική μετάφραση του αγγλικού όρου “extraterritorial”

¹⁰⁸ Πρόκειται για την υπόθεση Trail Smelter Arbitration

του ή να επιτρέπει τέτοια χρήση με τρόπο κατά τον οποίο θα προκαλείται βλάβη σε επικράτεια ή σε περιουσίες προσώπων που βρίσκονται στην επικράτεια άλλου κράτους...». Κατά το μέτρο λοιπόν που η προστασία των φυσικών προσώπων από την αθέμιτη επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα, είναι δικαιολογημένη και η έξω-Ενωσιακή ισχύς της.

Όσον αφορά στην περίπτωση της προσφοράς αγαθών ή υπηρεσιών από οργανισμούς μη εγκατεστημένους στην Ε.Ε. που απευθύνονται¹⁰⁹, όμως, σε υποκείμενα δεδομένων που βρίσκονται εντός της Ε.Ε. υπάρχει σημαντική σχετική νομολογία του Δικαστηρίου. Συγκεκριμένα στην απόφαση *Peter Pammer*¹¹⁰ το δικαστήριο έκρινε πως προκειμένου να γίνει δεκτό ότι έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή πρέπει να εξετασθεί αν, πριν από την ενδεχόμενη σύναψη σύμβασης με τον καταναλωτή συνάγεται ότι αυτός προετίθετο να συνάψει εμπορικές σχέσεις με καταναλωτές. Προχώρησε δε στην απαρίθμηση ορισμένων ενδείξεων βάσει των οποίων μπορεί να γίνει δεκτό ότι η δραστηριότητα του εμπόρου κατευθύνεται (*targeting*) προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή, όπως είναι για παράδειγμα η περιγραφή δρομολογίων, ή χρήση διαφορετικής γλώσσας ή νομίσματος από αυτό που χρησιμοποιείται στο κράτος μέλος του εμπόρου, ακόμα και η μνεία διεθνούς πελατείας. Η νομολογία αυτή αν και παρήχθη στα πλαίσια του Κανονισμού 44/2001/ΕΚ¹¹¹, αναμένεται να αποτελέσει κατευθυντήρια γραμμή ως προς την έννοια του προσφέροντος αγαθών ή υπηρεσιών στο μέτρο που αυτός επεξεργάζεται προσωπικά δεδομένα υποκειμένων που βρίσκονται στην Ε.Ε. και προς τα οποία κατευθύνονται οι υπηρεσίες του. Η δεύτερη περίπτωση, αυτή της παρακολούθησης συμπεριφοράς (*monitoring*) η οποία λαμβάνει χώρα εκτός της Ένωσης, συνδέεται στενά με το άρθρο 22 του ΓΚΠΔ και την κατάρτιση

¹⁰⁹ Ο αγγλικός όρος είναι “targeting”

¹¹⁰ Πρόκειται για τις συνεκδικαζόμενες C-585/08 και C-144/09, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83437&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1620354>

¹¹¹ Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001R0044:en:HTML>

προφίλ (profiling). Ως κατάρτιση προφίλ, κατά τα οριζόμενα στον Κανονισμό, νοείται οποιαδήποτε μορφή αυτοματοποιημένης επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για την αξιολόγηση ορισμένων πτυχών ενός φυσικού προσώπου, ιδίως για την ανάλυση ή την πρόβλεψη πτυχών που αφορούν την επίδοση στην εργασία, την οικονομική κατάσταση, την υγεία, τις προσωπικές προτιμήσεις, τα ενδιαφέροντα, την αξιοπιστία, τη συμπεριφορά, τη θέση ή τις μετακινήσεις του εν λόγω φυσικού προσώπου. Η πρακτική της κατάρτισης προφίλ προς διευκόλυνση της αυτοματοποιημένης λήψης αποφάσεων (η οποία απαγορεύεται στο άρθρο 22 ΓΚΠΔ) χρησιμοποιείται ευρέως, μεταξύ άλλων, στον τραπεζικό, το φορολογικό και διαφημιστικό τομέα και σε συνδυασμό με τη ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας και την τεράστια διαθεσιμότητα των δεδομένων που διακινούνται στο διαδίκτυο, οι πιθανές επιπτώσεις στα δικαιώματα των υποκειμένων φαντάζουν και είναι αξιοσημείωτες. Η θέσπιση ασφαλιστικών δικλείδων και θεσμικών αντιβάρων σε όλο αυτό το εμπόριο¹¹² δεδομένων κατέστη, συναφώς, επιβεβλημένη. Μέσα λοιπόν στο πλαίσιο της αρχής της σύννομης επεξεργασίας των δεδομένων, καθώς και όλων των αρχών που πρέπει να διέπουν την επεξεργασία προκειμένου αυτή να καθίσταται θεμιτή (άρθρα 5 και 6 ΓΚΠΔ) εμπεριέχεται και η αρχή της διαφάνειας της επεξεργασίας. Εάν δε λάβουμε υπόψη και το δικαίωμα του υποκειμένου προς ενημέρωση (άρθρο 13 παράγραφος 2 και 14 παράγραφος 2 ΓΚΠΔ), τότε γίνεται αντιληπτό ότι μία επεξεργασία που λαμβάνει χώρα σε κάποιον εξυπηρετητή (server) ενός παρόχου για λογαριασμό ενός άλλου παρόχου στα πλαίσια μεταξύ τους σύμβασης για καταγραφή συμπεριφοράς μέσω κατάρτισης προφίλ στο διαδίκτυο δεν έχει κανένα εχέγγυο προστασίας του υποκειμένου των δεδομένων. Το πλέγμα διατάξεων που θεσπίζει ο ΓΚΠΔ, επομένως, έχει ως στόχο την καλύτερη προστασία των υποκειμένων από την επεξεργασία των δεδομένων τους, ειδικά στην περίπτωση στην οποία η επεξεργασία αυτή δύναται να τα επηρεάσει σημαντικά (π.χ. άρνηση σύμβασης ιατρικής κάλυψης για το λόγο ότι το υποκείμενο είχε κάνει διαδικτυακή αναζήτηση συγκεκριμένης ασθένειας). Ο Ενωσιακός νομοθέτης προσπαθεί να φέρει την επεξεργασία όσο το δυνατόν πιο κοντά στα

¹¹² Βλ. συναφώς <http://bruegel.org/2016/01/the-economic-value-of-personal-data-for-online-platforms-firms-and-consumers/>

υποκειμένά των δεδομένων φρονώντας ότι με αυτόν τον τρόπο παρέχονται περισσότερα εχέγγυα πως η επεξεργασία αυτή θα είναι θεμιτή¹¹³.

Γ4. Η Συγκατάθεση του Υποκειμένου

Η όρος «συγκατάθεση¹¹⁴» εμφανίζεται σε πολλούς κλάδους του δικαίου ως νομιμοποιητικό γεγονός, ως όρος δηλαδή που άρει την απαγόρευση μιας καταρχήν μη επιτρεπόμενης ενέργειας. Στο δίκαιο των προσωπικών δεδομένων, δεν εισάγεται για πρώτη φορά με τον ΓΚΠΔ. Υπό το ισχύον καθεστώς της Οδηγίας 95/46/ΕΚ¹¹⁵ η συγκατάθεση του υποκειμένου έχει την έννοια¹¹⁶ δήλωσης βουλήσεως του υποκειμένου των δεδομένων, η οποία είναι επιπλέον ελεύθερη, ρητή και δίδεται υπό καθεστώς πλήρους επίγνωσης για τα έννομα αποτελέσματά της και με την οποία το υποκείμενο των δεδομένων δηλώνει ότι δέχεται ότι τα δεδομένα του δύνανται να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας. Ο ΓΚΠΔ, στο στοιχείο 11' του άρθρου 4 δίνει τον ορισμό της συγκατάθεσης, ο οποίος εν πολλοίς αποτελεί αντιγραφή της προηγούμενης ρύθμισης. Η πρώτη μεγάλη διαφορά είναι πως η συγκατάθεση του υποκειμένου πρέπει να έχει τη μορφή δήλωσης ή σαφούς θετικής ενέργειας. Ακολουθώντας μια μακρά ερμηνευτική προσέγγιση των εποπτικών αρχών επι του ζητήματος, ο Ενωσιακός νομοθέτης προχωρά στην περαιτέρω διευκρίνιση της συγκατάθεσης, στο άρθρο 7 του ΓΚΠΔ, για την περίπτωση που αυτή (η συγκατάθεση) αποτελεί τη νομιμοποιητική βάση της επεξεργασίας. Πλέον, ο υπεύθυνος επεξεργασίας πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει ότι το υποκείμενο των δεδομένων έχει δώσει τη συγκατάθεσή του για την επεξεργασία. Το υποκείμενο διατηρεί το δικαίωμα να ανακαλέσει τη συγκατάθεσή του ανά πάσα στιγμή, χωρίς η ανάκληση αυτή να θίγει τη νομιμότητα της επεξεργασίας. Το υποκείμενο πρέπει να ενημερώνεται σχετικά

¹¹³ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κατάρτιση προφίλ και την αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων βλ. τις Οδηγίες της Ομάδας Εργασίας του άρθρου 29, 17/EN WP 251 Guidelines on Automated individual decision-making and Profiling for the purposes of Regulation 2016/679

¹¹⁴ Ο αγγλικός όρος "consent" αποδίδεται καλύτερα με τον ελληνικό όρο «συγκατάθεση» αντί του εννοιολογικά παρόμοιου όρου «συναίνεση»

¹¹⁵ Βλ. το άρθρο 2 στοιχείο η' της Οδηγίας

¹¹⁶ Για τον ορισμό της συγκατάθεσης βλ. και τη Γνώμη της Ομάδας Εργασίας του άρθρου 29 http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2011/wp187_el.pdf

για την ύπαρξη του δικαιώματος ανάκλησης και για τον τρόπο που αυτή θα ανακαλείται, ο οποίος μάλιστα θα πρέπει να είναι ο ίδιος με αυτόν της αρχικής χορήγησης της συγκατάθεσης. Άξιο αναφοράς είναι και το γεγονός πως για να θεωρηθεί μια συγκατάθεση ότι έχει ληφθεί σύννομα, σε περίπτωση που παρέχεται στο πλαίσιο γραπτής δήλωσης που αφορά και άλλα θέματα, το αίτημα για συγκατάθεση πρέπει να υποβάλλεται κατά διακριτό τρόπο από τα υπόλοιπα θέματα και σε κατανοητή και εύκολα προσβάσιμη μορφή. Χαρακτηριστική καινοτομία είναι και η ειδική ρύθμιση Όσον αφορά περιπτώσεις συγκατάθεσης που ελήφθησαν μέχρι και την ημέρα εφαρμογής του ΓΚΠΔ και αφορούν επεξεργασία που συνεχίζεται και μετά από την ημέρα αυτή ορθότερο¹¹⁷ είναι να δεχθούμε πως δεν απαιτείται να συγκατάθεση εάν καλύπτονται οι αυστηρότερες προϋποθέσεις που θέτει ο Κανονισμός.

Δ. Τελικές Παρατηρήσεις

Η αναμόρφωση του νομικού πλαισίου προστασίας των προσωπικών δεδομένων δεν περιορίστηκε στην κατάργηση της Οδηγίας 95/46/EK από τον ΓΚΠΔ. Μέσα στα πλαίσια μετάβασης στην ψηφιακή ενιαία αγορά¹¹⁸ κρίθηκε απαραίτητη η υλοποίηση τριών πυλώνων/τομέων πολιτικής: Πρώτον, την καλύτερη πρόσβαση σε διαδικτυακά αγαθά, δεύτερον τη θεμελίωση ενός καλύτερου περιβάλλοντος για τα ψηφιακά δίκτυα και τις ψηφιακές υπηρεσίες και τρίτον την πλήρη αξιοποίηση της ψηφιοποίησης ως παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης. Είναι αυτονόητο πως για να καταστεί η μετάβαση αυτή δυνατή απαιτείται η προηγούμενη θέσπιση ενός ρυθμιστικού πλαισίου για την ψηφιακή αγορά. Εφόσον, δε, μιλάμε και για μια αγορά στην οποία όλες οι έννομες σχέσεις διακατέχονται από την έννοια του διαδικτύου και επηρεάζονται από τις τεράστιες δυνατότητες της τεχνολογικής εξέλιξης, οι κίνδυνοι που δημιουργούνται για την ιδιωτική ζωή των οικονομικώς δρώντων προσώπων εμφανίζονται ως ιδιαίτερα αυξημένοι. Επομένως, το κανονιστικό πλαίσιο που

¹¹⁷ Βλ. σχετικά την ανάλυση της Baker McKenzie εδώ:

<http://globalitc.bakermckenzie.com/files/Uploads/Documents/Global%20ITC/13%20Game%20Changers/BM-Consent%20under%20the%20GDPR.pdf>

¹¹⁸ Για την ψηφιακή ενιαία αγορά (Digital Single Market) βλ. ιδίως εδώ:

https://ec.europa.eu/commission/priorities/digital-single-market_el

θα ρυθμίζει μεν την ψηφιακή ενιαία αγορά, θα την αφήνει δε να αυτορυθμίζεται¹¹⁹ στο βαθμό που χρειάζεται ώστε να λειτουργεί ομαλά, απαιτείται να είναι αρκετά αναλυτικό για να περιλαμβάνει έννοιες όπως τα cookies, τα big data και η cybersecurity, αρκετά αυστηρό ώστε να θέτει φραγμούς στη διαδικτυακή παντοδυναμία και όσο πρέπει ομοιόμορφο για να ρυθμίζει καλύτερα τις υποκείμενες σχέσεις. Λαμβανομένων υπόψη όλων των ανωτέρω, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αφού αναμόρφωσε το πλαίσιο προστασίας των προσωπικών δεδομένων από αθέμιτη επεξεργασία με τον ΓΚΠΔ, προχώρησε στις 10 Ιανουαρίου 2017 και στην πρόταση για αντικατάσταση της Οδηγίας 2002/58/EK για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες από έναν νέο Κανονισμό. Σύμφωνα με την άποψη¹²⁰ της Επιτροπής, ο νέος Κανονισμός θα αυξήσει το επίπεδο προστασίας των πολιτών ενώ θα δημιουργήσει ταυτόχρονα νέες ευκαιρίες για τις επιχειρήσεις. Συναφώς, μεγάλοι διαδικτυακοί «παίκτες» όπως το Facebook και το WhatsApp θα δεσμεύονται από το νέο Κανονισμό και η συγκατάθεση των υποκειμένων των δεδομένων θα είναι απαραίτητη για την επεξεργασία οποιουδήποτε περιεχομένου επικοινωνίας ή/και metadata. Παράλληλα, δοθείσης της συγκατάθεσης η επεξεργασία των δεδομένων καθίσταται νόμιμη με αποτέλεσμα την εν δυνάμει «νομιμοποίηση» του εμπορίου δεδομένων. Πρόκειται για μια ιδιότυπη απόπειρα ταυτόχρονης προστασίας των δεδομένων και παροχής ευκαιριών για οικονομική δραστηριότητα.

Σε κάθε περίπτωση, μιλάμε πλέον για μια νέα εποχή ψηφιακής πραγματικότητας την οποία ο Ενωσιακός δεν υποδέχεται αμήχανος μπροστά στη ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, αλλά λαμβάνει ξεκάθαρη θέση μέσω των νομοθετημάτων της τέταρτης¹²¹ γενιάς. Η νομική αξιολόγηση των νομοθετημάτων αυτών χωρίς την απαραίτητη βοήθεια από τη νομολογία δε

¹¹⁹ Η έννοια της «αυτορρύθμισης» της αγοράς αναλύεται στο 6^ο κεφάλαιο στο: *Καρλ Πολάνι, Ο μεγάλος μετασχηματισμός, Νησίδες 2007, μτφ. Γαγανάκης Κώστας*

¹²⁰ https://ec.europa.eu/commission/priorities/digital-single-market_el

¹²¹ Ο όρος «νομοθετήματα τέταρτης γενιάς» δεν αποτελεί επιστημονικά διαδεδομένο όρο, αλλά κατά την άποψη του γράφοντος και δεδομένων υπόψη των συνθηκών που συνέτρεχαν κατά την απαρίθμηση των νομοθετημάτων των προηγούμενων γενεών θα ήταν ορθό να γίνει δεκτός ως όρος που χαρακτηρίζει την απάντηση του Ενωσιακού νομοθέτη στην πρωτοφανή διάβρωση των έως τώρα καθιερωμένων νομικών όρων.

μπορεί ποτέ να είναι ολοκληρωμένη. Ωστόσο, μόνο το γεγονός ότι το δίκαιο δε μένει στάσιμο, αλλά προσαρμόζει στη ρυθμιστική ισχύ του έννοιες και καταστάσεις που παρέμεναν ασύλληπτες κατά την αρχική θέση του σε ισχύ αποτελεί ένα θρίαμβο της νομικής επιστήμης, ο οποίος αναφύεται μέσα από την μετάλλαξη του δικαιώματος προστασίας της ιδιωτικής ζωής, σε δικαίωμα προστασίας από την αθέμιτη επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ-ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Στις 24 Οκτωβρίου 2017, δημοσιεύτηκαν στην ιστοσελίδα του Δικαστηρίου οι προτάσεις του γενικού εισαγγελέα, Yves Bot, επί της υπόθεσης Unabhängiges Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein κατά Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein GmbH (C-210/16). Η υπόθεση αφορά σε προδικαστική παραπομπή του Ομοσπονδιακού Διοικητικού Πρωτοδικείου της Γερμανίας με αίτημα, μεταξύ άλλων, το εάν ο διαχειριστής σελίδας στο Facebook αποτελεί υπεύθυνο επεξεργασίας. Κατά την ανάπτυξη της συλλογιστικής του, ο γενικός εισαγγελέας ασχολείται με έννοιες όπως “cookies”, “fanpage”, και “webtracking”. Η συλλογιστική όμως δε στερείται ποιότητας σε κανένα σημείο. Αξιολογεί όλα τα ερμηνευτικά εργαλεία που έχει στη διάθεσή του και διατυπώνει μια συνεκτική και εμπεριστατωμένη εκτίμηση επί του ζητήματος.

Όταν, στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η τότε ολοένα αυξανόμενη ανησυχία για τις τεχνολογικές εξελίξεις δημιούργησε την επιτακτική ανάγκη λήψης μέτρων, κανένας από τους πρωταγωνιστές δε φανταζόταν το βαθμό πολυπλοκότητας της σημερινής καθημερινότητας και τους κινδύνους που γεννώνται για τα θεμελιώδη δικαιώματα των φυσικών προσώπων. Κατάφεραν όμως, εκμεταλλευόμενοι φυσικά και τις εκάστοτε συγκυρίες, να προσφέρουν στον Yves Bot το κατάλληλο νομικό οπλοστάσιο ώστε να μπορεί να υπαγάγει τα πραγματικά περιστατικά σε κανόνα δικαίου.

Η μελέτη του Ενωσιακού δικαίου προστασίας των προσωπικών δεδομένων μόνο εύκολη δεν είναι. Το πρώτο πράγμα που παρατηρεί ο μελετητής είναι η χρονολογική ασυνέπεια των ρυθμίσεων και ο αποσπασματικός χαρακτήρας τους. Ωστόσο, εφόσον μιλάμε για έναν τομέα που δέχθηκε τεράστια επιρροή τόσο από εθνικές όσο και από διεθνείς νόρμες και μάλιστα σε μια περίοδο συνεχούς αναμόρφωσης και αναδιάταξης του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, οι παραπάνω «ατέλειες» μόνο παράλογες δεν είναι.

Χρονικά το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων συνδέθηκε πάρα πολύ με το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής (privacy). Από τη στιγμή όμως που η ιδιωτική ζωή άρχισε να μην περιορίζεται σε έναν σαφώς

γεωγραφικά προσδιορισμένο χώρο (my home is my castle), αλλά πληροφορίες που αφορούσαν πέραν πάσης αμφιβολίας σε συγκεκριμένα φυσικά πρόσωπα μπορούσαν να συλλεχθούν, να διαβιβαστούν και να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας με το πάτημα ενός κουμπιού, η εννοιολογική μεταβολή της έννοιας της «ιδιωτικότητας» φανέρωσε την ανεπάρκεια αντιμετώπισης της νέας πραγματικότητας με τις υφιστάμενες μεθόδους. Η ανεπάρκεια αυτή απεικονίζεται εξαιρετικά στη νομολογία του ΕΔΔΑ, που έχει αποτύχει να θεμελιώσει δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ και την ιδιωτική ζωή.

Μολαταύτα, οι Κοινότητες εκμεταλλεύτηκαν την προηγούμενη εμπειρία, τόσο σε εθνικό (π.χ. Datenschutz) όσο και σε διεθνές (Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης) επίπεδο και σταδιακά άρχισαν να διαμορφώνουν ένα νέο θεμελιώδες δικαίωμα. Το παράδοξο της πρότερης κατοχύρωσης μέσω του παραγώγου δικαίου (Οδηγία 95/46/ΕΚ) δεν πρέπει να ξενίζει για δύο λόγους: Πρώτον, ο βαθμός της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης δεν ήταν στο επίπεδο που είναι σήμερα και δεν είναι ιστορικά ορθό να τον κρίνουμε με τα σημερινά δεδομένα και δεύτερον οι πρώτες ρυθμίσεις δεν προσιδιάζουν σε κατοχύρωση δικαιώματος, αλλά σε αναγκαία ρύθμιση υφιστάμενης κατάστασης. Λαμβανομένης δε υπόψη και της τότε επιφυλακτικής νομολογίας του Δικαστηρίου όσον αφορά τα θεμελιώδη δικαιώματα, αντιλαμβάνεται κανείς ότι δε θα μπορούσε σε αυτά τα πλαίσια να κατοχυρωθεί ένα θεμελιώδες δικαίωμα φαινομενικά από το πουθενά.

Το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων κατοχυρώθηκε αρχικά στο άρθρο 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης. Ωστόσο, το δικαίωμα αυτό δεν είναι απόλυτο και υπόκειται σε περιορισμούς. Οι περιορισμοί αυτοί απαιτείται να είναι αφενός νόμιμοι και αφετέρου δικαιολογημένοι. Το μη απόλυτο του δικαιώματος σημαίνει ακόμα πως, όταν αυτό συγκρούεται με άλλα ισόκυρα απαιτείται ένας τρόπον τινά συγκερασμός τους, ώστε να μη θίγεται ο πυρήνας μεν να τηρείται δε και το «ασυνάσκητο» δύο ελευθεριών. Η και κατά τους τύπους κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων επισημοποιήθηκε με τη Συνθήκη της Λισαβώνας. Πιο συγκεκριμένα, ο Χάρτης απέκτησε τυπική ισχύ πρωτογενούς

δικαίου, άρα συναφή ισχύ απέκτησαν και τα δικαιώματα που περιλαμβάνονται σε αυτόν. Το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων απέκτησε πλέον ξεχωριστή νομική βάση για τις περιπτώσεις που κρίνει η Ένωση ότι απαιτούνται περαιτέρω νομοθετικά μέτρα προστασίας του και αποσυνδέθηκε από την έννοια της ελεύθερης ροής δεδομένων, η οποία έχει ως νομικό έρεισμα την εγκαθίδρυση και λειτουργία της ενιαίας αγοράς. Συμπερασματικά, έχουν ανακύψει αφενός το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων από την αθέμιτη επεξεργασία τους και αφετέρου το δικαίωμα στην ελεύθερη διακίνηση δεδομένων, αμφότερα κατοχυρωμένα σε επίπεδο πρωτογενούς Ενωσιακού δικαίου.

Το νέο νομικό πλαίσιο για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, καθώς και για την ελεύθερη κυκλοφορία τους τίθεται σε εφαρμογή τον Μάιο του 2018. Η επιλογή της νομικής πράξης του Κανονισμού αναμένεται να εξασφαλίσει μεγαλύτερο βαθμό εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών, όπως ήταν και ο αρχικός στόχος. Επίσης, η διεξοδικότητα και η υπερβολική, ίσως, προσκόλληση στη λεπτομερειακή ρύθμιση των επιμέρους εννοιών θα συμβάλλουν στην εδραίωση του νέου νομικού πλαισίου. Ο Γενικός Κανονισμός Προσωπικών Δεδομένων έχει επικριθεί πολύ για την αυστηρότητά του, αλλά, κατά την άποψη του γράφοντος, η αυστηρότητα αυτή είναι πέρα ως πέρα δικαιολογημένη. Ο Κανονισμός υιοθετήθηκε με σκοπό την αποτελεσματική προστασία ενός θεμελιώδους δικαιώματος, επομένως είναι εύλογο η προστασία που παρέχεται να τελεί σε σχέση αναλογίας με τους εν δυνάμει κινδύνους. Οι τρομακτικές δυνατότητες που παρέχει η τεχνολογία για επεξεργασίας μιας πληροφορίας μπορούν να καταστούν ακίνδυνες για τα δικαιώματα των φυσικών προσώπων μόνο μέσα από την εφαρμογή ενός εξαιρετικά τυπικού συστήματος που θα ισχύει σε ένα όσο το δυνατόν ευρύτερο εδαφικό πεδίο εφαρμογής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Αραβαντινός, Βασίλειος. *Η προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα στην Ευρώπη από την αθέμιτη επεξεργασία τους με Ηλεκτρονικό Υπολογιστή*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας, 1997.
- Αιγυπτιάδου, Ευγενία Αλεξανδροπούλου. *Προσωπικά Δεδομένα*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Νομική Βιβλιοθήκη, 2016.
- Simitis, Spiros. *Bundesdatenschutzgesetz*. Baden-Baden: Nomos, 2006.
- Bygrave, Lee A. "Data Protection Pursuant to the Right of Privacy in Human Rights Treaties" *International Journal of Law and Information Technology* 6 (1998): 247-84.
- Κουτνατζή, Φ. Παναγοπούλου-. "Βιομετρικές μέθοδοι και προστασία της ιδιωτικότητας: Σκέψεις με αφορμή την απόφαση του ΔΕΕ Michael Schwarz κατά Κρατιδίου του Bochum (C-291/2012)." *ΔίΜΕΕ*, 2013, 482.
- Westin, Alan F. "Social and Political Dimensions of Privacy." *Journal of Social Issues* 53 (2009): 431-53.
- Fuster, Gloria Gonzalez. *Emergence of personal data protection as a fundamental right of the EU*. SPRINGER, 2016.
- Parmar, S. "International Human Rights Law and the EU Charter." *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 8 (2001).
- Περάκης, Μανώλης. *Η ένταξη & εφαρμογή του διεθνούς κανόνα στην έννομη τάξη της Ε.Ε.* Μελέτες Ευρωπαϊκού Δικαίου. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2011.
- Xanthoulis, Napoleon, Conceptualizing a Right to Oblivion in the Digital World: A Human Rights-Based Approach (May 22, 2012).
- Kuner, Christopher (2015) *The Court of Justice of the EU judgment on data protection and internet search engines*. LSE Law, Society and Economy Working Paper Series
- Craig, Paul, and Gráinne De Búrca. *EU law: text, cases, and materials*. Oxford: Oxford University Press, 2011.
- Κοτσαλής, Λεωνίδας και Συνεργάτες. *Προσωπικά Δεδομένα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2016.